

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 8 maja 2018 r.

Poz. 3922

UCHWAŁA NR XXXVII/309/2018 RADY GMINY BUDZYŃ

z dnia 26 kwietnia 2018 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Budzyń na lata 2018-2021.

Na podstawie art.18 ust.2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1875 z późn. zm.), art. 87 ust 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U.2017 poz.2187, z późn. zm.) Rada Gminy Budzyń uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Budzyń na lata 2018 –2021, zaopiniowany pozytywnie przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu.

§ 2. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Budzyń na lata 2018-2021 stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Budzyń.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy Budzyń
(-) Zenon Nowicki

Załącznik do uchwały Nr XXXVII/309/2018
Rady Gminy Budzyń
z dnia 26 kwietnia 2018 r.

**GMINNY
PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY BUDZYŃ
na lata 2018 – 2021**

Wrzesień 2017 r.

Spis treści:

1. Wstęp	3
1.1. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Budzyń.....	3
1.2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	4
2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego	6
2.1. Krajowa polityka w dziedzinie opieki nad dziedzictwem kulturowym	6
2.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa:.....	9
2.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie powiatu.....	13
3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Budzyń	13
3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy Budzyń (wpisane do rejestru zabytków – wykaz).....	15
3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków – wykaz).....	16
3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy	24
3.4. Zabytki archeologiczne	24
4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego	32
4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków	32
4.2. Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy	37
4.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Budzyń.....	39
4.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	43
4.5. Uwarunkowania wewnętrzne wynikające ze „Strategii rozwoju gminy Budzyń na lata 2006 – 2018”.....	45
4.6. Uwarunkowania wynikające z „Programu Ochrony Środowiska na lata 2010-2015 dla gminy Budzyń	46
4.7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zabytków archeologicznych.....	47
5. Sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Budzyń na lata 2013-2016	47
6. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)	47
7. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	48
7.1. Gminna ewidencja zabytków	48
7.2. Gminny plan ochrony zabytków nieruchomych na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	49
7.3. Udostępnianie i promocja zabytków nieruchomych.....	49
7.4. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.....	49
7.5. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.....	50
7.6. Poprawa stanu zachowania zabytkowych cmentarzy (figurujących w gminnej ewidencji zabytków).....	50
7.7. Określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych	50
7.8. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami zawartych w punkcie 6.....	51

<i>8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami</i>	<i>52</i>
<i>9. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami</i>	<i>53</i>
<i>10. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami</i>	<i>54</i>

1. Wstęp

1.1. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Budzyń.

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Budzyń na lata 2018 – 2021” jest ukierunkowanie działań Samorządu Gminnego służącym podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego poprzez samorząd gminy. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
 - zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- oraz
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami gminy Budzyń, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego i figurujących w ewidencji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
 - wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
 - uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

1.2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

1.2.1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r., poz. 446)

art. 7 ust. 1 pkt 9

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy(...)

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

1.2.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zmianami)

• *art. 4*

„Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowania przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz kształtowaniu środowiska.”

• *art. 5*

„Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.”

- *art. 18 i art. 19*
zakładają obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zapisów zawartych w gminnym programie opieki nad zabytkami.
- *art. 20*
studium i plany miejscowe wymagają odpowiednio zaopiniowania lub uzgodnienia przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- *art. 22 ust. 4 i 5*
„Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.
W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.”
- *art. 32 ust. 1 pkt 3 i ust 2*
stanowi o przyjmowaniu przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem i zawiadomienie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- *art. 33 ust. 1 i ust 2.*
stanowi o przyjmowaniu przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zawiadomienie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- *art. 71 ust. 1 i ust 2.*
zakłada sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada gmina i jest to zadanie własne samorządu.

- *art. 81*
Organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa powiatu ma prawo udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.
- *art. 87*
Artykuł ten stanowi, że:
 - wójt (burmistrz, prezydent) sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami;
 - gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym;
 - z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami burmistrz sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

2.1. Krajowa polityka w dziedzinie opieki nad dziedzictwem kulturowym.

2.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014 – 2017

„Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014 – 2017” został ustanowiony Uchwałą Nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r.

Dokument ten utworzono na podstawie przepisów art. 84 i art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zmianami).

„W Krajowym programie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- *organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,*
- *stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków*
- *oraz systemów informacji o zabytkach, komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.*

Na podstawie Diagnozy przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami oraz w powiązaniu z celem 4 Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego) sformułowano cel

główny Krajowego programu: Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz – dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji,

które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

Do wszystkich wymienionych w Krajowym programie celów i zadań opracowano szczegółowy harmonogram realizacji wraz z planem finansowym programu.

Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Zagadnienia horyzontalne:

Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w Krajowym programie i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są następujące zagadnienia Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2014–2017 8 horyzontalne: tematy wiodące, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Są to:

- a. podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.),
- b. porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C),
- c. zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.),
- d. wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków,
- e. zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Zagadnienia horyzontalne nie tworzą dodatkowego poziomu w hierarchicznej strukturze dokumentu, zgodnie z jego podziałem na cel główny, cele szczegółowe i kierunki działania. W sposób istotny jednak wskazują zagadnienia priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2017 r."

2.1.2. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013 (2020).

W ramach opracowywania strategicznych dokumentów programowych rozwoju społeczno – gospodarczego państwa przyjęty został przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. dokument pod nazwą: „Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013”, który uzupełniono w 2005 r. i upubliczniono pod nazwą: „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020.” Cytowana Strategia jest rządowym dokumentem tworzącym ramy polityki kulturalnej, funkcjonującej w nowych warunkach gospodarki rynkowej, a także w kontekście wspólnoty Polski z Unią Europejską.

Misją strategii jest zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów. Określając podstawowe pojęcia, podkreślono fundamentalną rolę kultury w życiu społecznym: „*Kultura warunkuje rozwój społeczny i gospodarczy, kształtuje postawy obywateli i formy instytucjonalne państw. Nie jest więc tylko elementem systemu, ani tym bardziej dziedziną życia społecznego, ale podstawą do wszelkich zmian instytucjonalno – ekonomicznych społeczeństw. Być może właśnie dlatego art. 6.1. Konstytucji stanowi: Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju*” (s. 6).

W rozdziale: Założenia do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury stwierdzono, że „*...samorządy terytorialne powinny zyskać większą motywację w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury, a rola państwa powinna sprowadzać się do badań naukowych i monitorowania tej sfery oraz do skutecznego zapobiegania sytuacjom kryzysowym. Jednocześnie Minister Kultury powinien posiadać odpowiednie środki na sprawowanie mecenatu nad działalnością instytucji kultury oraz instrumenty o charakterze motywującym, za pomocą których możliwa będzie realizacja polityki kulturalnej państwa w regionach...*” (s. 114).

W ramach prac nad Narodową Strategią Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 sformułowano cel strategiczny: *zrównoważenie rozwoju kultury w regionach*, a w jego ramach cele cząstkowe:

1. wzrost efektywności zarządzania sferą kultury;
2. wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury;
3. zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury;
4. wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury;
5. poprawa warunków działalności artystycznej;
6. efektywna promocja twórczości;
7. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
8. zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury, (s. 116).

2.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa:

2.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 r.

„Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 19 grudnia 2005 r.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w w/w dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę krajobrazu kulturowego.

Celem głównym „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest:

Poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców.

ma być on realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych. Największe znaczenie dla dziedzictwa kulturowego ma cel strategiczny:

Dostosowanie przestrzeni do wyzwań XXI wieku,

który osiągnięty będzie przez realizację celów operacyjnych, w tym celu operacyjnego:

➤ *Wzrost znaczenia i zachowania dziedzictwa kulturowego.*

„Dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski pełni kilka funkcji. Jest ono czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu oraz przyczynia się do rozwoju gospodarczego, gdyż może być bazą dla turystyki i usług kulturalnych. Szczególnie ważnym elementem tego dziedzictwa jest wielkopolska kultura przedsiębiorczości”.

Cel ten realizowany będzie przede wszystkim poprzez:

- inwestycje w instytucje kultury
- ochronę dorobku kulturowego
- wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu
- promocje aktywności kulturalnej mieszkańców.”

➤ *Zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacji w gospodarce regionu*

„Przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe atuty Wielkopolski tworzą szanse na rozwój sektora usług turystyczno – rekreacyjnych. W połączeniu z turystyką biznesową sektor ten ma szansę na znaczny udział w gospodarce regionu. Jest to tym bardziej ważne, iż tego typu usługi generują dużą liczbę miejsc pracy przy stosunkowo niskich nakładach.

2.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą Nr XLII/628/2001 w dniu 26 listopada 2001 r. oraz zmieniony Uchwałą Nr XLVI/690/10 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 kwietnia 2010 r.

Plan ten nie ma rangi prawa miejscowego, jest jednak wiążący, ponieważ:

- jego ustalenia muszą być uwzględnione w uchwalanych przez organy samorządu terytorialnego studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, z którymi z kolei musi być spójny każdy opracowany miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego,
- w planie zapisane zostają wszystkie zadania rządowe i samorządu województwa służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych ze wskazaniem obszarów, na których przewiduje się realizację tych zadań.

Podstawowym celem planu jest harmonijny i zrównoważony rozwój obszaru całego województwa. Pojęcie „zrównoważony rozwój” łączy w sobie: ład społeczny, ład ekonomiczny, ład ekologiczny oraz najbardziej podkreślony ład przestrzenny wyrażający się dążeniem do harmonijności, uporządkowania i proporcjonalności wszystkich elementów środowiska człowieka.

Plan uznaje, że podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla przyszłych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa. Ochrona dziedzictwa kulturowego powinna być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin. Ochrona dóbr kultury materialnej i niematerialnej jest celem polityki przestrzennej. Plan podkreśla, że elementy naturalne i kulturowe w krajobrazie mogą pozytywnie stymulować inne dziedziny życia jednakże pod warunkiem m.in. właściwego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez dostosowanie funkcji obiektów dla turystyki, przez dbałość o stan techniczny i estetykę zabytków i otoczenia.

W w/w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego opisano kulturę i dziedzictwo narodowe z wyszczególnieniem

- tożsamości regionalnej
- dziedzictwa archeologicznego
- obiektów zabytkowych
- Pomników Historii
- Listy Dziedzictwa Europejskiego
- Parków kulturowych
- Szlaków kulturowych
- Działalność kulturalnej.

Ponadto przedstawiono problemy związane z ochroną dziedzictwa kulturowego wyróżniając jako jeden z głównych sferę finansowania.

W kolejnej części Planu przedstawiono sposób ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego poprzez rozwinięcie następującej problematyki:

- Polityka ochrony dóbr kultury
- Kreowanie nowej jakości przestrzeni kulturowej
- Promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski

Najważniejszymi działaniami w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego określonymi w Planie są :

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i w budżetach samorządowych,

- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- wytyczanie szlaków kulturowo – historycznych
- tworzenie parków kulturowych oraz powołanie kulturowych parków archeologicznych
- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

„Analizując zasoby kulturowe województwa wielkopolskiego wyraźnie wyróżniają się rejon, w których elementy środowiska kulturowego mają funkcję kulturotwórczą i promocyjną. Są to obszary, na których istnieje koncentracja elementów kulturowych o dużej wartości, zarówno historycznej, jak i współczesnej. Rejon kulturotwórcze są obszarami, w których istnieją największe szanse na rozwój turystyki o funkcji poznawczej. Na podstawie analiz zasobów kulturowych województwa wielkopolskiego wyznaczono rejon kulturotwórcze.”

„Promocja elementów środowiska kulturowego w poszczególnych rejonach jest szansą na ich rozwój gospodarczy, a łączenie różnych form zagospodarowania środowiska kulturowego w szersze systemy umożliwia poznanie regionu w ujęciu wieloaspektowym.”

Ponadto plan ten także wyznacza kierunki do kreowania nowej jakości przestrzeni kulturowej w następujący sposób:

„Kreowanie nowej jakości przestrzeni kulturowej odbywa się w trakcie aktualnie prowadzonych procesów planowania, projektowania i realizowania inwestycji. (...) Z punktu widzenia ochrony środowiska kulturowego bardzo ważna jest dbałość o harmonizowanie w przestrzeni formy obiektów współczesnych z formami tradycyjnej zabudowy, unikanie elementów konkurencyjnych, agresywnych. Kształt poszczególnych zabytkowych obiektów, tradycyjny sposób komponowania brył czy rodzaj stosowanych w przeszłości detali architektonicznych mogą stać się punktem wyjścia do poszukiwań twórczych przy tworzeniu obiektów o współczesnym wyrazie architektonicznym. W sąsiedztwie historycznie ukształtowanej tkanki miejskiej często najwłaściwsze jest kontynuowanie zabudowy w oparciu o tradycyjny podział przestrzeni: przestrzenie publiczne – ulice i place, przestrzenie prywatne – wnętrza kwartałów. Sięganie do wzorców z przeszłości zapewnia większe zróżnicowanie w rozplanowaniu i kształtowaniu

obiektów, a poprzez to ciekawsze rozwiązania. Dotyczy to zarówno zabudowy miejskiej, jak i zabudowy na terenach wiejskich.

Sposobem zapobieżenia postępującej unifikacji zabudowy na terenach wiejskich mogłoby być opracowanie zróżnicowanych wzorników architektonicznych, przynajmniej dla terenów objętych ochroną obszarową: parków kulturowych, parków krajobrazowych czy rejonów kulturotwórczych. Promocja tanich i ogólnie dostępnych projektów domów – o współczesnych standardach i formach korespondujących z lokalną tradycyjną zabudową, w wielu krajach przynosi bardzo dobre efekty.”

Plan ten wytluszcza także problemy związane z ochroną dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego:

„Ochrona dziedzictwa kulturowego jest obowiązkiem prawnym, wynikającym z Ustawy z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami). Wielkopolska jest regionem, który posiada na swoim terenie wiele obiektów cennych dla kultury i historii Polski. Największe nagromadzenie elementów kulturowych występuje w środkowej i południowej części regionu. W Planie szczególną uwagę zwrócono na relacje przestrzenne obiektów kultury i uwarunkowania rozwoju obszarów cennych kulturowo, zgodnie z charakterystyczną dla każdego okresu historycznego wartością estetyczną i duchową. Spuścizna materialna na obszarze województwa stanowi w dużej mierze zasób naszego dziedzictwa narodowego, a zachowanie go dla przyszłych pokoleń, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, jest zadaniem najwyższej rangi w planowaniu przestrzennym szczebla regionalnego. Głównym problemem dotyczącym środowiska kulturowego jest wyraźnie dający się zauważyć kryzys finansowo – instytucjonalny. Systematycznie zmniejsza się liczba bibliotek, teatrów, instytucji kultury. Bariery w dostępie do kultury jest wzrost cen dóbr i usług kultury, a co za tym idzie – zmniejszanie liczby korzystających z tej dziedziny gospodarki. W ochronie zabytków brakuje odpowiednich funduszy na nowe badania czy konserwację obiektów, które popadają w coraz większą ruinę.

Brak odpowiednich zapisów w prawie miejscowym przyczynia się do tego, że z polskiego krajobrazu znikają ukształtowane przez wieki wartościowe i charakterystyczne panoramy miast i wsi, w nieodpowiedni sposób zabudowywane są historyczne układy przestrzenne miejscowości, a współczesna architektura często zakłóca harmonię dawnej zabudowy. Dlatego tworzenie stref konserwatorskich o szczegółowych wytycznych dla kształtowania obiektów zabytkowych, analizy wartościowych panoram i osi widokowych oraz odpowiednie zapisy w planach miejscowych mogą przyczynić się do tego, by zurbanizowany krajobraz był harmonijny.

Najpoważniejszym konfliktem przestrzennym, wynikającym z obowiązku ochrony środowiska kulturowego, jest realizacja potrzeb transportowych. Obszary o wyjątkowych walorach kulturowych powinny być uwolnione od tranzytowego ruchu komunikacyjnego. Analiza stanu zagospodarowania sieci osadniczej wykazała, że w wielu miastach drogi ponadlokalne przebiegają przez obszary objęte ochroną. (...) Budowa obwodnic miejskich powinna być każdorazowo łączona z przebudową rynku, przywracającą mu historyczną funkcję lokalnego węzła życia społeczno – gospodarczego.

Problemem ciągle pozostaje brak ugruntowanej świadomości społecznej w dziedzinie ochrony wartości kulturowych. Pozamaterialne działania samorządów, dotyczące kształtowania tej świadomości poprzez edukację, z równoczesną promocją

walorów kulturowych województwa to proces długotrwały, którego pozytywne skutki będą obserwowane po wielu latach intensywnych działań edukacyjnych i promocyjnych.

2.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie powiatu.

2.3.1. „Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Chodzieskiego na lata 2011-2020”

Jest to dokument przyjęty Uchwałą Nr IV/32/2011 Rady Powiatu Chodzieskiego z dnia 30 marca 2011 r.

Zakres Strategii określają ustawowe kompetencje powiatu i możliwości oddziaływania na inne podmioty. Jest ona realizowana przez samorząd powiatowy i jego partnerów. Nie obejmuje spraw, na które władze powiatu i strategiczni partnerzy nie mają wpływu.

Dziedzictwu historycznemu i kulturowemu poświęcony jest rozdział V, w którym zamieszczono ogólny rys historyczny powiatu oraz opis zabytków. Wśród opisów, znalazły się również wzmianki o Budzynie: *wydłużony rynek w Budzynie z ciekawą zabudową mieszkalną i sakralną, przypominający swoją dawną przeszłość miejską (dziś wiejską), oraz Budzyna – dawne miasto królewskie, z wieloma walorami urbanistycznymi, dobrym zapleczem noclegowym i gastronomicznym, prężną wytwórczością przemysłową*

Jako mocną stroną powiatu w analizie SWOT wymieniono zachowane charakterystyczne krajobrazy przyrodnicze, kulturowe, obiekty materialnego dziedzictwa kulturowego, w tym układy przestrzenne – urbanistyczne i ruralistyczne,

Strategia” formułuje potencjał i możliwości powiatu oraz przedstawia wizję, kierunki działania i warianty jego rozwoju. Stanowi instrument planowania, organizowania i realizowania przedsięwzięć oraz jest podstawą do tworzenia programów finansowania z udziałem środków zewnętrznych

Dokument ten nie formułuje wniosków dotyczących wykorzystania zabytków jako jednego z ważnych elementów podnoszących atrakcyjność powiatu oraz sprzyjających rozwojowi turystyki na jego terenie.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Budzyna .

Gmina Budzyna znajduje się w południowej części powiatu chodzieskiego. Siedziba gminy mieści się w jej centrum. Gmina (8 377 mieszkańców) zajmuje obszar 207,85 km² z czego ponad 50% to użytki rolne a około 35 % stanowią lasy.

Miejscowość Budzyna po raz pierwszy wzmiankowana była w 1435/36 r. Jest to dawne miasto królewskie. Jego data lokacji jest nieznana. W XV i XVI w. naprzemian zwana była miastem (po raz pierwszy w 1458 r.) i wsią.

„Na skraju obecnych terenów wsi istniała wcześniej osada *Bugaje*, zniszczona prawdopodobnie w wieku XIV. Prawa miejskie otrzymał Budzyna jeszcze przed 1458 r.,

za panowania Kazimierza Jagiellończyka. Odnowił je Władysław IV w 1641, potwierdzając jednocześnie wizerunek orła białego i klucza jako herb Budzyna. W starostwie rogozińskim Budzyń był miastem królewskim, a później siedzibą niegrodowego starostwa budzyńskiego.

W 1774 został bezprawnie zaanektowany przez Królestwo Prus, co było wykroczeniem poza oficjalne postanowienia rozbiorowe. Pomimo intensywnych procesów germanizacyjnych Polacy stanowili w Budzynie większość – świadczą o tym spisy ludności z lat 1816, 1831 i 1871.

5 stycznia 1919 roku Budzyń został wyzwolony spod protektoratu Prus przez powstańców z pobliskiego Rogoźna Wielkopolskiego. Budzyń stał się miastem strategicznie ważnym dla Powstania. 7 lutego udaremniono atak niemiecki na Rogoźno, w czym wydatny udział mieli mieszkańcy Budzyna. 26 kwietnia 1919 r. otrzymali symboliczny klucz do ratusza. Jednakże już 15 lat później rozporządzeniem Rządu II Rzeczypospolitej Budzynie odebrano prawa miejskie. Od tego czasu Budzyń funkcjonuje na prawach wsi¹

Na terenie gminy znajduje się 8 obiektów architektury wpisanych do rejestru zabytków. W Budzynie najcenniejszym zabytkiem jest kościół parafialny p.w. św. Barbary. Kościół ten wzniesiony został jako katolicki w 1849 r. jako murowany na miejscu starszego drewnianego kościoła, który uległ zniszczeniu poprzez częste pożary. Zbudowano go w stylu charakterystycznym dla historyzmu XIX wieku z elementami zaczerpniętymi z architektury renesansowej. W latach 1939 – '45 Niemcy zamienili kościół w magazyn. A w roku 1945 powrócił do parafii rzymsko – katolickiej.

Oprócz kościoła cennym zabytkiem Budzyna jest drewniany wiatrak paltrak, usytuowany przy ul. Rogozińskiej. Obiekt ten pierwotnie usytuowany był miejscowości Radwanki w gminie Margonin. W roku 1953 został rozebrany a następnie przeniesiony do Budzenia.

Na terenie tej miejscowości znajdują się jeszcze dwa obiekty wpisane do rejestru zabytków, a są nimi szczytowe budynki mieszkalne charakterystyczne dla zabudowy Budzyna, z których jeden w latach 70 – tych XX wieku został rozebrany i odbudowany z zachowaniem historycznej kubatury i elewacji szczytowej, znajduje się on przy ul. Rynkowej 45, dawniej nr 47. Drugi zaś budynek mieszkalny wpisany do rejestru zabytków znajduje się przy tej samej ulicy pod numerem 30, dawniej nr 28 wzniesiony na rzucie prostokąta jako murowany ok. połowy XIX wieku.

Ponadto w gminie znajdują się cztery kościoły wpisane do rejestru zabytków w Bukowcu, w Sokołowie Budzyńskim w Podstolicach i w Wyszynach. Kościół filialny w Bukowcu powstał w 1863 r. jako ewangelicki murowany w stylu neogotyckim z wieżą od zachodu i półkolistą absydą od wschodu z zachowanymi we wnętrzu emporami. Kościół filialny p.w. Niepokalanego Serca NMP w Sokołowie Budzyńskim powstał około 1846 r. również jako ewangelicki, murowany w stylu neoromańskim, bezwieżowy jedynie z sygnaturką wieńczącą szczyt i z absydą oflankowaną prostokątnymi emporami. Natomiast kościół parafialny p.w. MB Pocieszenia w Wyszynach, powstał w latach 1824 – '25 jako katolicki w budynku XVIII – wiecznego spichlerza na terenie dawnego

¹ Informacje ze strony internetowej gminy - www.budzyn.pl

założenia folwarcznego. Również w rejestrze zabytków znajduje się kościół parafialny p.w. św. Kazimierza w Podstolicach. Jest to świątynia wzniesiona w roku 1935 na planie krzyża egipskiego reprezentująca architekturę modernistyczną opartą na formach wypracowanych przez polską sztukę stosowaną.

Do rejestru zabytków z terenu gminy wpisany jest także wiejski park krajobrazowy w Dziewoklucz założony w 2 poł. XIX w. i znacznie przekształcony po II wojnie światowej wchodzący w skład zespołu folwarcznego. Na terenie parku znajduje się bardzo już przebudowany dwór, który to na skutek prac budowlanych utracił swoje zabytkowe walory.

Poza tym na terenie gminy spośród znacznej liczby cmentarzy dwa wpisane są do rejestru zabytków i są to: cmentarz ewangelicki w Budzynie z 2 połowy XIX w. usytuowany przy ul. Wągrowieckiej oraz cmentarz ewangelickich w Wyszyńkach założony w 2 poł. XIX w.

Ponadto w Budzynie znajduje się kościół ewangelicki, ob. rzymsko – katolicki pomocniczy p.w. św. Andrzeja Boboli wzniesiony jako mурowany w 1881 r. w stylu neoromańskim, który figuruje w gminnej ewidencji zabytków.

Na terenie gminy występują założenia ruralistyczne z XIX – wieczną zabudową mieszkalną, należą do nich: Bukowiec, Dziewoklucz, Nowa Wieś Wyszyńska, Sokołowo Budzyńskie oraz Wyszyń – wzmianka o tej miejscowości pochodzi z 1400 r. Jednak brak jest ich dokładnego rozpoznania dlatego też zaleca się przeprowadzenie historycznego rozpoznania tych miejscowości celem przeanalizowania ich rozwoju dla prawidłowej ochrony wartościowych układów.

Oprócz obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy rozpoznano wiele przykładów ciekawej zabudowy małomiasteczkowej w Budzynie i wiejskiej na pozostałym terenie, która ujęta została w gminnej ewidencji zabytków wraz z cmentarzami i zespołami folwarcznymi.

3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy Budzyń – wpisane do rejestru zabytków (wykaz).

BUDZYŃ

- kościół rzymsko – katolicki parafialny p.w. św. Barbary, 1849 r., nr rej. 1261/A decyzja z dnia 30.09.1971 r. obecnie – 542/Wlkp/A
- dom, ul. Rynkowa 28, ob. 30, ok. poł. XIX w., nr rej. 1263/A decyzja z dnia 30.09.1971 r. – obecnie 543/Wlkp/A
- dom, ul. Rynkowa 47, ob. 45, ok. poł. XIX w., nr rej. 1264/A decyzja z dnia 30.09.1971 r. – obecnie 539/Wlkp/A
- wiatrak paltrak, pocz. XX w., nr rej. A – 316/16 decyzja z dnia 22.09.1977 r. – obecnie 544/Wlkp/A
- cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w., nr rej. A – 565 decyzja z dnia 21.02.1989 r. – obecnie 545/Wlkp/A

BUKOWIEC

- kościół ewangelicki, ob. rzymsko – katolicki, filialny p.w. MP Różańcowej 1863 r., nr rej. A – 716 decyzja z dnia 22.12.1990 r. – obecnie 546/Wlkp/A.

DZIEWOKLUCZ

- park dworski, 2 poł. XIX w., nr rej. – 549 decyzja z dnia 26.10.1987 r.

PODSTOLICE

- kościół rzymsko – katolicki, parafialny, p.w. św. Kazimierza, 1935 r. nr rej. 673/Wlkp/A decyzja z dnia 14.05.2008 r.

SOKOŁOWO BUDZYŃSKIE

- kościół ewangelicki, ob. rzymsko – katolicki, filialny p.w. Niepokalanego serca NMP ok. 1846 r., nr rej. A – 717 decyzja z dnia 16.11.1990 r. – obecnie 547/Wlkp/A.

WYSZYNY

- dawny spichlerz, obecnie kościół rzymsko – katolicki, parafialny p.w. MB Pocieszenia przebudowany z XVIII – wiecznego spichlerza w latach 1824 – '25, nr rej. 1273/A decyzja z dnia 30.10.1971 r. – obecnie 548/Wlkp/A.

WYSZYŃKI

- cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w., nr rej. A – 566 z dnia 21.02.1989 r. – obecnie 538/Wlkp/A.

3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (obiekty podkreślone wpisane do rejestru zabytków wyszczególnione w punkcie 3.1.)

BUDZYŃ

- DAWNY UKŁAD URBANISRTYCZNY
- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO
 - kościół p.w. św. Barbary, mur., 1849 r.
 - plebania, ul. Ks. Struka 4, mur., XIX/XX w.
 - cmentarz przykościelny wraz z bramą i murem, XIX w.
- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO
 - kościół ewangelicki, ob. katolicki fil. p.w. św. Andrzeja Boboli, mur., 1881 r.
 - pastorówka, ob. dom przy ul. Lipowej 1 mur., pocz. XX w.
- SZKOŁA, ul. Dworcowa 16, mur., k. XIX w.
- ZESPÓŁ SZKOŁY, ul. Rogozińska 9
 - szkoła, mur., pocz. XX w.

- budynek gospodarczy, mur./drewno, pocz. XX w.
- 6. ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO
 - dworzec kolejowy, mur., pocz. XX w.
 - nastawnia kolejowa, mur., 1 ćw. XX w.
 - dom, ul. Dworcowa 51, mur., 1 ćw. XX w.
- 7. WIATRAK PALTRAK, drewno, pocz. XX w.
- 8. KAPLICZKA z figura św. Rocha, ul. Rogozińska, l. 30 – te XX w.
- 9. CMENTARZ KATOLICKI, ul. Cicha, 2 poł. XIX w.
- 10. CMENTARZ EWANGELICKI, ul. Wagrowiecka, 2 poł. XIX w.
- 11. CMENTARZ „OKRĄGLIK”, ul. Chodzieska, 1813 r.
- 12. miejsce po CMENTARZU ŻYDOWSKIM, ul. Margonińska XVIII w.

ul. Bugaje

- 12. DOM GAZMISTRZA, ob. dom nr 4, mur., 1 ćw. XX w.
- 13. DOM nr 18, mur., 1 ćw. XX w.

ul. Chodzieska

- 14. KAMIENICA nr 1, mur., pocz. XX w.
- 15. DOM nr 5, mur., 1 ćw. XX w.

ul. Cicha

- 16. DOM nr 1, mur., 4 ćw. XIX w.

ul. Dworcowa

- 17. DOM nr 14, mur., XIX/XX w.
- 18. DOM nr 18, mur., k. XIX w.
- 19. DOM nr 26, mur., pocz. XX w.
- 20. DOM nr 28, mur., 1 ćw. XX w.
- 21. DOM w zespole młyna parowego, ob. dom nr 30, mur., pocz. XX w.
- 22. DOM nr 52, mur., pocz. XX w.
- 23. DOM nr 56, mur., pocz. XX w.
- 24. DOM nr 61, mur., 1913 r.

ul. Lipowa

- 25. DOM nr 2, mur., pocz. XX w.
- 26. DOM nr 5, mur., 4 ćw. XIX w.
- 27. KAMIENICA nr 6, mur., pocz. XX w.
- 28. DOM nr 7, mur., pocz. XX w.
- 29. DOM nr 8, mur., 4 ćw. XIX w.
- 30. DOM nr 10, mur., 2 poł. XIX w.
- 31. DOM nr 12, mur., 2 poł. XIX w.
- 32. DOM STARCÓW, ob. dom nr 13, mur., 2 poł. XIX w.
- 33. DOM nr 15, mur., 1912 r.
- 34. HOTEL, ob. dom nr 16, mur., pocz. XX w.
- 35. DOM nr 19, mur., pocz. XX w.
- 36. DOM nr 23, mur., XIX/XX w.

ul. Margonińska

- 37. DOM nr 24, mur., XIX/XX w.
- 38. DOM nr 44, mur., pocz. XX w.

ul. Przemysłowa

- 39. DOM nr 2, mur., 4 ćw. XIX w.

ul. Rogozińska

- 40. GOSPODA, ob. dom nr 1, mur., 1 ćw. XX w.
- 41. DOM nr 8, mur., 1 ćw. XX w.
- 42. DOM nr 15, mur., pocz. XX w.
- 43. DOM nr 20, mur., pocz. XX w.
- 44. KAMIENICA nr 24, mur., l. 20 – te XX w.
- 45. DOM nr 25, mur., k. XIX w.
- 46. DOM nr 26, mur., k. XIX w.
- 47. DOM nr 28, mur., pocz. XX w.
- 48. DOM nr 31, mur., 4 ćw. XIX w.
- 49. DOM nr 38, mur., pocz. XX w.

ul. Rynkowa

- 50. KAMIENICA nr 1, mur., 4 ćw. XIX w.
- 51. KAMIENICA nr 4, mur. 4 ćw. XIX w.
- 52. URZĄD POCZTOWY, ob. dom nr 6, mur., 4 ćw. XIX w.
- 53. KAMIENICA nr 8, mur., 1 ćw. XX w.
- 54. OCHRONKA, ob. dom nr 10, mur., 4 ćw. XIX w.
- 55. KAMIENICA nr 13 – 15 tzw. dom niemiecki, mur., l. 30 – te, 40 – te XX w.
- 56. DOM nr 14, mur., 1 ćw. XX w.
- 57. MLECZARNIA, ob. dom nr 20, mur., XIX/XX w.
- 58. KAMIENICA nr 27, mur. 4 ćw. XIX w.
- 59. DOM nr 30, mur./szach., poł. XIX w.
- 60. KAMIENICA nr 32, mur., l. 20 – te XX w.
- 61. DOM nr 36, mur., 1 ćw. XX w.
- 62. DOM nr 39, mur., XIX/XX w.
- 63. DOM nr 41, mur., XIX/XX w.
- 64. KAMIENICA nr 44, mur. 4 ćw. XIX w.
- 65. DOM nr 45, mur., przed. 1839 r.
- 66. DOM nr 47, mur., XIX/XX w.
- 67. DOM nr 49, mur., XIX/XX w.
- 68. DOM nr 51, mur., 2 poł. XIX w.
- 69. DOM nr 53, mur., 2 poł. XIX w.
- 70. DOM nr 54, mur., pocz. XX w.
- 71. KAMIENICA nr 60, mur. pocz. XX w.
- 72. DOM nr 63, mur., 2 poł. XIX w.

ul. Wągrowiecka

- 73. DOM nr 3, mur., 2 poł. XIX w.
- 74. DOM nr 5, mur., l. 30 – te XX w.
- 75. DOM nr 6, mur., 1932 r.
- 76. DOM nr 12, mur., 4 ćw. XIX w.
- 77. DOM nr 21, mur., 1 ćw. XX w.
- 78. DOM nr 25, mur., 1 ćw. XX w.

BRZEKINIEC

- 79. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.
- 80. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.
- 81. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

BUKOWIEC

- 82. KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, ob. katolicki fil. p.w. MB Różańcowej, mur., 1863 r.
- 83. DOM nr 1, mur., 1 ćw. XX w.
- 84. DOM nr 4, mur., XIX/XX w.
- 85. DOM nr 5, mur., k. XIX w.
- 86. DOM nr 7, mur., k. XIX w.
- 87. DOM nr 8, mur., 1 ćw. XX w.
- 88. DOM nr 11, mur., XIX/XX w.
- 89. DOM nr 16, mur., 1 ćw. XX w.
- 90. DOM nr 17, mur., 1 ćw. XX w.
- 91. DOM nr 18, mur., pocz. XX w.
- 92. ZGRODA nr 19
 - dom, mur., XIX/XX w.
 - budynek gospodarczy, mur., XIX/XX w.
- 93. DOM nr 25, mur., pocz. XX w.
- 94. DOM nr 26, mur., k. XIX w.
- 95. DOM nr 31, mur., XIX/XX w.
- 96. DOM nr 32, mur., 1 ćw. XX w.
- 97. DOM nr 40, mur., 1 ćw. XX w.
- 98. DOM nr 45, mur., 1 ćw. XX w.
- 99. KUŹNIA, mur., pocz. XX w.
- 100. STAJNIA I OBORA w dawnym zespole folwarcznym, mur., XIX/XX w.
- 101. CMENTARZ EWANGELICKI, 1 poł. XIX w.

BUKOWIEC – JAŃCÓWKA

- 102. DWÓR, mur., XIX/XX w.
- 103. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

DZIEWOKLUCZ

- 104. KAPLICA, mur., pocz. XX w.
- 105. SZKOŁA, ob. dom nr 21, mur., l. 20 – te XX w.
- 106. PARK WIEJSKI, 2 poł. XIX w.
- 107. GORZELNIA, mur., ok. 1900 r.

- 108. DOM nr 24, mur., 1 ćw. XX w.
- 109. DOM nr 25, mur., 1 ćw. XX w.
- 110. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

GRABÓWKA

- 111. ZESPÓŁ SZKOŁY
 - szkoła, mur., pocz. XX w.
 - budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.
- 112. ZAGRODA nr 10
 - dom, mur., pocz. XX w.
 - budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.
- 113. DOM Nr 11, mur., 1937 r.
- 114. ZAGRODA nr 14
 - dom, mur., pocz. XX w.
 - budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.
- 115. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.
- 116. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w. – Grabówka – Piaski

KĄKOLEWICE

- 117. ZESPÓŁ SZKOŁY
 - szkoła, mur., pocz. XX w.
 - budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.
- 118. ZAGRODA nr 11
 - dom, mur., pocz. XX w.
 - budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.
- 119. BUDYNEK GOSPODARCZY, mur. pocz. XX w.
- 120. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

KĄKOLEWICZKI

- 121. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

NIEWIEMKO

- 122. LEŚNICZÓWKA, mur., 1 ćw. XX w.
- 123. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.
- 124. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.
- 125. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

NOWA WIEŚ WYSZYŃSKA

- 126. SZKOŁA, ob. dom nr 6, mur. pocz. XX w.
- 127. DOM nr 1, mur., XIX/XX w.
- 128. DOM nr 2, mur., XIX/XX w.
- 129. DOM nr 8, mur., 1 ćw. XX w.
- 130. DOM nr 11, mur., 4 ćw. XIX w.
- 131. DOM nr 13, mur., XIX/XX w.

132. ZAJAZD, ob. zabudowania mieszkalne nr 14
- gospoda z hotelem, ob. dom, mur., 1 ćw. XX w.
 - budynek gospodarczy, mur. 1 ćw. XX w.
 - budynek gospodarczy, mur., 1 ćw. XX w.
133. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

NOWE BRZEŹNO

134. ZESPÓŁ FOLWARCZNY
- rządcówka, mur., 2 poł. XIX w.
 - gorzelnia, mur., poł. XIX w.
 - stodoła, mur./drewno, pocz. XX w.
 - budynek mieszkalno – gospodarczy nr 12, mur., XIX/XX w.
 - dom nr 13, mur., XIX/XX w.
 - dom nr 14, mur., XIX/XX w.
 - dom nr 15, mur., XIX/XX w.
 - dom nr 18, mur., XIX/XX w.
 - dom nr 26, mur., 2 poł. XIX w.
 - budynek gospodarczy nr 26, mur., 2 poł. XIX w.
 - dom nr 27, mur., 2 poł. XIX w.
 - budynek gospodarczy nr 27, mur., 2 poł. XIX w.
 - dom nr 28, mur., 2 poł. XIX w.
 - budynek gospodarczy nr 28, mur., 2 poł. XIX w.
135. ZESPÓŁ SZKOŁY mur. 2 poł. XIX w.
- szkoła z kaplicą, mur. 2 poł. XIX w.
 - budynek gospodarczy, mur. 2 poł. XIX w.
 - budynek gospodarczy, mur./szach., 2 poł. XIX w.
136. DOM nr 5, mur., pocz. XX w.
137. DOM nr 6, mur., pocz. XX w.
138. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.
139. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

OSTRÓWKI

140. SZKOŁA, mur., ok. 1910 r.
141. ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO
- stacja kolejowa, mur., ok. 1910 r.
 - budynek mieszkalny nr 26, mur., 1 ćw. XX w.
 - budynek mieszkalny nr 27, mur., k. XIX w.
 - budynek gospodarczy nr 27, mur., k. XIX w.
142. DOM nr 5, mur., l. 20 – te XX w.
143. DOM nr 6, mur., pocz. XX w.
144. DOM nr 7, mur., l. 20 – te XX w.
145. BUDYNEK GOSPODARCZY nr 8, mur., pocz. XX w.
146. DOM nr 14, mur., 1 ćw. XX w.
147. DOM nr 20, mur., 1 ćw. XX w.
148. CMENTARZ KATOLICKI, 2 poł. XIX w.

149. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

PODSTOLICE

150. KOŚCIÓŁ KATOLICKI par. p.w. św. Kazimierza, mur., 1935 r.
151. RZĄDCÓWKA w dawnym zespole folwarcznym, ob. dom nr 41, mur., XIX/XX w.
152. OWCZARNIA w dawnym zespole folwarcznym, mur., XIX/XX w.
153. DOM nr 3 – 4, mur., pocz. XX w.
154. DOM nr 15, mur. 1930 r.
155. ZAGRODA nr 18
– dom, mur., pocz. XX w.
– budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.
156. BUDYNEK GOSPODARCZY nr 26, mur., pocz. XX w.
157. CMENTARZ KATOLICKI, pocz. XX w.

POPIELNO

158. ZESPÓŁ SZKOŁY
– szkoła, mur., pocz. XX w.
– budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.
159. DOM nr 5, mur. pocz. XX w.
160. CMENTARZ EWANGELICKI, pocz. XX w.

PROSNA

161. SZKOŁA, mur., ok. 1910 r.
162. ZAGRODA nr 8
– dom, mur., l. 20 – te XX w.
– budynek gospodarczy, mur., l. 20 – te XX w.
163. DOM nr 22, mur., 2 poł. XIX w.
164. DOM nr 23, mur., 2 poł. XIX w.
165. SPICHLERZ w dawnym zespole folwarcznym, mur., 2 poł. XIX w.
166. DOM z MAGAZYNEM i WOZOWNIĄ w dawnym zespole folwarcznym, mur., 2 poł. XIX w.
167. CMENTARZ EWANGELICKI, pocz. XX w.

SOKOŁOWO BUDZYŃSKIE

168. KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, ob. katolicki fil. p.w. Niepokalanego Serca NMP, mur., 1846 r.
169. ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO
– stacja kolejowa, mur., ok. 1910 r.
– budynek mieszkalny nr 82, mur., 1 ćw. XX w.
– budynek mieszkalny nr 83, mur., k. XIX w.
– budynek gospodarczy nr 83, mur., k. XIX w.
170. URZĄD POCZTOWY, ob. dom nr 21, mur., l. 20 – te XX w.
171. DOM nr 1, mur., XIX/XX w.
172. DOM nr 3, mur., 4 ćw. XIX w.
173. DOM nr 7, dom właściciela folwarku południowego, mur., 2 poł. XIX w.

174. SPICHLERZ w dawnym zespole folwarku południowego, 2 poł. XIX w.
175. DOM nr 9, mur., pocz. XX w.
176. DOM nr 11, mur., 4 ćw. XIX w.
177. DOM nr 22, mur., 2 poł. XIX w.
178. DOM nr 22, mur., l. 20 – te XX w.
179. DOM nr 25 – 25a, mur., 2 poł. XIX w.
180. DOM nr 26, mur., pocz. XX w.
181. DOM nr 27, mur., 4 ćw. XIX w.
182. DOM nr 33, dom właściciela folwarku północnego, mur., 2 poł. XIX w.
183. DOM nr 45, mur., 1 ćw. XX w.
184. DOM nr 46, mur., 4 ćw. XIX w.
185. MLECZARNIA, ob. dom nr 38, mur., 1 ćw. XX w.
186. CMENTARZ EWANGELICKI, 1 poł. XIX w.
187. miejsce po CMENTARZU EWANGELICKIM, 2 poł. XIX w.

STRZELECKI GAJ

188. LEŚNICZÓWKA, mur., pocz. XX w.
189. DOM nr 48, mur., pocz. XX w.

WYSZYŃKI

190. DOM nr 2, mur., ok. 1920 r.
191. CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

WYSZYNY

192. KOŚCIÓŁ par. p.w. MB Pocieszenia, pierwotnie spichlerz, mur., 1824 – '25 r.
193. DOM SIÓSTR, ob. plebania, mur., l. 20 – te XX w.
194. GORZELNIA w dawnym zespole folwarcznym, mur., 2 poł. XIX w.
195. STODOŁA w dawnym zespole folwarcznym, mur. 1940 r.
196. KAPLICZKA z figura św. Wawrzyńca, 1 ćw. XX w.
197. DOM nr 8, mur., k. XIX w.
198. SZKOŁA z URZĘDEM POCZTOWYM, ob. dom nr 15, mur., 1 ćw. XX w.
199. PLEBANIA, ob. dom nr 24, mur., 1 pocz. XX w.
200. SZKOŁA, ob. dom nr 36, mur., 4 ćw. XIX w.
201. DOM nr 37, mur., 1920 r.
202. ZAGRODA nr 38
 - dom, mur., pocz. XX w.
 - budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.
203. DOM nr 45, mur., 1 ćw. XX w.
204. DOM nr 55 tzw. „poniatówka”, drewno., l. 30 - te XX w.
205. ZAGRODA nr 57
 - dom, mur., pocz. XX w.
 - budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.
 - stodoła, drewno, pocz. XX w.
206. CMENTARZ KATOLICKI, 2 poł. XIX w.

3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy (wpisane do rejestru zabytków – wykaz zespołów zabytków ruchomych).

Na terenie gminy Budzyń nie ma obiektów ruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

3.4. Zabytki archeologiczne.

Dziedzictwo archeologiczne jest częścią dziedzictwa kulturowego i stanowi bogate źródło wiedzy na temat przeszłości człowieka. To obszerny i zróżnicowany zbiór materialnych śladów działalności człowieka, zarejestrowanych na powierzchni ziemi w postaci ruchomych lub nieruchomych zabytków archeologicznych.

Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 roku, ratyfikowana przez Polskę 13 grudnia 1995 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564) uznaje zabytki archeologiczne jako źródła zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych.

Ochronę dziedzictwa archeologicznego w Polsce reguluje ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 tj. poz. 1446 z dnia 24.10.2014 r.). Ustawa ta definiuje zabytek archeologiczny jako zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

3.4.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Gmina Budzyń nie posiada stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

3.4.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej.

Na terenie gminy zarejestrowano stanowisko archeologiczne o własnej formie terenowej. Jest to cmentarzysko kurhanowe zlokalizowane w miejscowości Wyszyń, gm. Budzyń, stanowisko archeologiczne nr 26, ob. AZP 42-27/105. Stanowisko zostało wytypowane do wpisu do rejestru zabytków.

3.4.3. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Jego celem jest rozpoznanie metodą badań powierzchniowych i w kwerendzie źródłowej stanowisk archeologicznych na terenie całego kraju oraz stworzenie bazy informacji o stanowiskach archeologicznych rozpoznanych tą metodą. Systematyzuje on dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach

muzealnych, instytucjach i publikacjach. Zbiór dokumentacji AZP reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie. Ponadto w ostatnim czasie metodą wiodącą w poszukiwaniu nowych stanowisk archeologicznych było zastosowanie lotniczego skanowania laserowego wykorzystującego urządzenia LiDAR (*Light Detection and Ranking*), dzięki któremu odkryto stanowiska archeologiczne o własnej formie terenowej, m.in. cmentarzisko kurhanowe w Wyszynach, stan. 26, ob. AZP 42-27/105. Cmentarzisko składa się z około 40 kurhanów, dobrze zachowanych o szczególnej wartości kulturowej i zabytkowej. Zostało wytypowane do wpisu do rejestru zabytków.

Gmina Budzyń zlokalizowana jest na południe od krawędzi pradoliny Noteci. Rozmieszczenie pozostałości osadnictwa jest nierównomierne i wykazuje wyraźną zależność od sieci hydrograficznej. Stanowiska archeologiczne położone są głównie przy krawędziach wykształconych dolin rzecznych oraz w obrębie strefy wysoczyznowej, w pobliżu cieków wodnych. Bogate osadnictwo pradziejowe skupione jest głównie w strefie doliny Flinty i jej dopływów.

Na podstawie wyników archeologicznych badań powierzchniowych AZP, które prowadzone były na terenie gminy Budzyń w latach 80.-tych XX wieku możemy wydzielić kilka skupisk osadniczych, obrazujących sytuację osadniczą na tym terenie. Rejon Budzyna pokrywają gleby na podłożu pisków i żwirów, wśród których występują niewielkie pola wydymowe. Jest to strefa dogodna dla osadnictwa, wśród stanowisk przeważają obiekty neolityczne i kultury łużyckiej. Rejon Brzeźna Nowego i Sokołowa Budzyńskiego bogaty jest w stanowiska archeologiczne z epoki kamienia i wczesnej epoki brązu, występujące głównie w obrębie strefy wysoczyznowej. Strefa pradoliny Flinty i jej dopływów bogata w osadnictwo pradziejowe. Rejon Wyszyn i Wyszynek to strefa zagęszczenia bogatego osadnictwa z okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich. Znaczne skupisko osadnicze występuje również w pobliżu rozlewiska rzeki Flinty w rejonie Niewiemka.

Na terenie gminy najstarsze ślady osadnictwa związane są z epoką kamienia – mezolitem i neolitem odnotowano w okolicach Prozny, Budzyna. Występują one w rozproszaniu i wskazują na osadnictwo o charakterze sezonowym lub wędrownym. Z różnych stanowisk z tego okresu pochodzą krzemienne i kamienne narzędzia pracy.

Szczególną aktywność na tych terenach zaznaczyła ludność kultury łużyckiej przypadająca na okres 1200-500 p.n.e. Wielkopolskę pokrywała w tym czasie gęsta już sieć osadnicza tej kultury. Znane są stanowiska archeologiczne ludności kultury łużyckiej m.in. w Budzynie. Na przełomie epoki brązu i żelaza (650-500 p.n.e.) pojawiła się tutaj ludność kultury pomorskiej przemieszczającej się z Pomorza do Wielkopolski. Główne jej skupiska znajdowały się między Bukowcem a Sokołowem Budzyńskim.

Ponadto teren gminy Budzyń zasiedlony był w okresie przedrzymskim oraz w okresie wpływów rzymskich. Osadę i cmentarzisko kurhanowe kultury jastorfskiej odnotowano w okolicach Wyszyn. Zmarłych chowano w grobach pod kamiennymi lub ziemnymi nasypami. Usytuowane w bezpośrednim sąsiedztwie cieku wodnego, nad Rygą, rozplanowane na linii N-S. Liczne cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich odnotowano również w rejonie Podanina i Kąkolewic.

Wyraźny wzrost osadnictwa notuje się na tych terenach na początku wczesnego okresu rzymskiego. Związane jest to z pojawiającym się tutaj osadnictwem ludności kultury wielbarskiej napływającej z Pomorza Wschodniego do Wielkopolski Północnej. Schyłek osadnictwa kultury wielbarskiej przypada na przełom II i III w. n.e., co wiąże się z odpływem ludności tej kultury w stronę Morza Czarnego.

W VIII w. nastąpił rozwój osadnictwa wczesnośredniowiecznego. Osadnictwo wczesnośredniowieczne związane jest z przebiegającym tutaj szlakiem łączącym Poznań z Pomorzem Środkowym (do Kołobrzegu przez Ujście). Szczególne znaczenie tego szlaku przypada na XI –XII w. w trakcie nasilenia akcji kolonizacyjnej tych ziem w okresie późnego średniowiecza. Akcja osadnicza zwiększa się w okresie nowożytnym, co łączyć można z postępującym znacznym zasiedleniem tych obszarów.

Szczególne bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV – XVI w. Kształtuje się wówczas obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytne występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Dla przykładu można podać ostatnie odkrycie rozległego najprawdopodobniej XVII -wiecznego założenia rezydencjonalnego w Wyszynach, otoczone fosą i związane z rodziną Raczyńskich, bądź Grudzińskimi - wcześniejszymi właścicielami miejscowości. Nie można wykluczyć istnienia w tym miejscu wcześniejszej (późnośredniowiecznej) siedziby rycerskiej. Kwestię tę może wyjaśnić tylko kwerenda źródłowa, badania nieinwazyjne oraz sondażowe.

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Archeologicznych Gminy Budzyń:

NIEWIEMKO, stan.9, ob. AZP 41-26/5
PODSTOLICE, stan.1, ob. AZP 41-28/18
PODSTOLICE, stan.2, ob. AZP 41-28/19
PODSTOLICE, stan.3, ob. AZP 41-28/20
PODSTOLICE, stan.4, ob. AZP 41-28/21
PODSTOLICE, stan.5, ob. AZP 41-28/22
PODSTOLICE, stan.6, ob. AZP 41-28/23
PODSTOLICE, stan.7, ob. AZP 41-28/24
PODSTOLICE, stan.8, ob. AZP 41-28/25
PODSTOLICE, stan.9, ob. AZP 41-28/26
PODSTOLICE, stan.10, ob. AZP 41-28/27
PODSTOLICE, stan.11, ob. AZP 41-28/28
PODSTOLICE, stan.12, ob. AZP 41-28/29
PODSTOLICE, stan.13, ob. AZP 41-28/30
PODSTOLICE, stan.14, ob. AZP 41-28/31
PODSTOLICE, stan.15, ob. AZP 41-28/66
PODSTOLICE, stan.16, ob. AZP 41-28/67
PODSTOLICE, stan.17, ob. AZP 41-28/68
PODSTOLICE, stan.18, ob. AZP 41-28/69
PODSTOLICE, stan.19, ob. AZP 41-28/70
PODSTOLICE, stan.20, ob. AZP 41-28/71
PODSTOLICE, stan.21, ob. AZP 41-28/72

PODSTOLICE, stan.22, ob. AZP 41-28/73
PODSTOLICE, stan.23, ob. AZP 41-28/74
NIEWIEMKO, stan.1, ob. AZP 42-26/2
NIEWIEMKO, stan.3, ob. AZP 42-26/4
NIEWIEMKO, stan.4, ob. AZP 42-26/5
NIEWIEMKO, stan.6, ob. AZP 42-26/7
NIEWIEMKO, stan.7, ob. AZP 42-26/8
NIEWIEMKO, stan.8, ob. AZP 42-26/9
WYSZYNKI, stan. 1, ob. AZP 42-26/10
WYSZYNKI, stan. 2, ob. AZP 42-26/11
WYSZYNKI, stan. 3, ob. AZP 42-26/12
WYSZYNKI, stan. 4, ob. AZP 42-26/13
WYSZYNKI, stan. 5, ob. AZP 42-26/14
WYSZYNKI, stan. 6, ob. AZP 42-26/15
WYSZYNKI, stan. 7, ob. AZP 42-26/16
WYSZYNKI, stan. 8, ob. AZP 42-26/17
WYSZYNKI, stan. 9, ob. AZP 42-26/18
WYSZYNKI, stan. 10, ob. AZP 42-26/19
WYSZYNKI, stan. 11, ob. AZP 42-26/20
WYSZYNKI, stan. 12, ob. AZP 42-26/21
WYSZYNKI, stan. 13, ob. AZP 42-26/22
WYSZYNKI, stan. 14, ob. AZP 42-26/23
WYSZYNKI, stan. 15, ob. AZP 42-26/24
WYSZYNKI, stan. 18, ob. AZP 42-26/34
WYSZYNKI, stan. 19, ob. AZP 42-26/35
GRABÓWKA, stan.1, ob. AZP 42-27/2
GRABÓWKA, stan.3, ob. AZP 42-27/1
GRABÓWKA, stan.4, ob. AZP 42-27/3
GRABÓWKA, stan.5, ob. AZP 42-27/4
GRABÓWKA, stan.6, ob. AZP 42-27/6
GRABÓWKA, stan.7, ob. AZP 42-27/7
PROSNA, stan. 2, ob. AZP 42-27/27
PROSNA, stan. 3, ob. AZP 42-27/46
PROSNA, stan. 4, ob. AZP 42-27/29
PROSNA, stan. 5, ob. AZP 42-27/30
PROSNA, stan. 6, ob. AZP 42-27/31
PROSNA, stan. 7, ob. AZP 42-27/32
PROSNA, stan. 8, ob. AZP 42-27/33
PROSNA, stan. 9, ob. AZP 42-27/34
PROSNA, stan. 10, ob. AZP 42-27/35
PROSNA, stan. 11, ob. AZP 42-27/36
PROSNA, stan. 12, ob. AZP 42-27/37
PROSNA, stan. 13, ob. AZP 42-27/38
PROSNA, stan. 14, ob. AZP 42-27/39
PROSNA, stan. 15, ob. AZP 42-27/40
PROSNA, stan. 16, ob. AZP 42-27/41
PROSNA, stan. 17, ob. AZP 42-27/42

PROSNA, stan. 18, ob. AZP 42-27/43
PROSNA, stan. 19, ob. AZP 42-27/44
PROSNA, stan. 20, ob. AZP 42-27/45
PROSNA, stan. 22, ob. AZP 42-27/47
PROSNA, stan. 23, ob. AZP 42-27/48
PROSNA, stan. 24, ob. AZP 42-27/49
PROSNA, stan. 25, ob. AZP 42-27/50
PROSNA, stan. 26, ob. AZP 42-27/51
PROSNA, stan. 27, ob. AZP 42-27/52
PROSNA, stan. 28, ob. AZP 42-27/53
PROSNA, stan. 29, ob. AZP 42-27/54
PROSNA, stan. 30, ob. AZP 42-27/55
PROSNA, stan. 31, ob. AZP 42-27/56
PROSNA, stan. 33, ob. AZP 42-27/66
PROSNA, stan. 34, ob. AZP 42-27/67
PROSNA, stan. 35, ob. AZP 42-27/68
PROSNA, stan. 36, ob. AZP 42-27/69
WYSZYNY, stan. 1, ob. AZP 42-27/12
WYSZYNY, stan. 2, ob. AZP 42-27/12
WYSZYNY, stan.3, ob. AZP 42-27/12
WYSZYNY, stan.4, ob. AZP 42-27/12
WYSZYNY, stan. 5, ob. AZP 42-27/12
WYSZYNY, stan. 6, ob. AZP 42-27/12
WYSZYNY, stan. 7, ob. AZP 42-27/12
WYSZYNY, stan. 8, ob. AZP 42-27/12
WYSZYNY, stan. 9, ob. AZP 42-27/12
WYSZYNY, stan. 10, ob. AZP 42-27/12
WYSZYNY, stan. 16, ob. AZP 42-27/71
WYSZYNY, stan. 17, ob. AZP 42-27/73
WYSZYNY, stan. 18, ob. AZP 42-27/75
WYSZYNY, stan. 19, ob. AZP 42-27/76
WYSZYNY, stan. 21, ob. AZP 42-27/28
BUDZYŃ, stan. 1, ob. AZP 42-28/7
BUDZYŃ, stan. 2, ob. AZP 42-28/9
BUDZYŃ, stan. 3, ob. AZP 42-28/4
BUDZYŃ, stan. 5, ob. AZP 42-28/8
BUDZYŃ, stan. 6, ob. AZP 42-28/3
BUDZYŃ, stan. 7, ob. AZP 42-28/11
BUDZYŃ, stan. 8, ob. AZP 42-28/6
BUDZYŃ, stan. 9, ob. AZP 42-28/23
BUDZYŃ, stan. 10, ob. AZP 42-28/24
BUDZYŃ, stan. 11, ob. AZP 42-28/25
BUDZYŃ, stan. 12, ob. AZP 42-28/26
BUDZYŃ, stan. 13, ob. AZP 42-28/27
BUDZYŃ, stan. 14, ob. AZP 42-28/28
BUDZYŃ, stan. 15, ob. AZP 42-28/29
BUDZYŃ, stan. 16, ob. AZP 42-28/30

BUDZYŃ, stan. 17, ob. AZP 42-28/31
BUDZYŃ, stan. 18, ob. AZP 42-28/32
BUDZYŃ, stan. 19, ob. AZP 42-28/33
BUDZYŃ, stan. 20, ob. AZP 42-28/34
BUDZYŃ, stan. 21, ob. AZP 42-28/35
BUDZYŃ, stan. 22, ob. AZP 42-28/36
BUDZYŃ, stan. 23, ob. AZP 42-28/37
BUDZYŃ, stan. 24, ob. AZP 42-28/38
BUDZYŃ, stan. 25, ob. AZP 42-28/39
BUDZYŃ, stan. 26, ob. AZP 42-28/40
BUDZYŃ, stan. 27, ob. AZP 42-28/41
BUDZYŃ, stan. 28, ob. AZP 42-28/42
BUDZYŃ, stan. 29, ob. AZP 42-28/43
BUDZYŃ, stan. 30, ob. AZP 42-28/44
BUDZYŃ, stan. 31, ob. AZP 42-28/45
BUDZYŃ, stan. 32, ob. AZP 42-28/46
BUDZYŃ, stan. 35, ob. AZP 42-28/52
BUDZYŃ, stan. 36, ob. AZP 42-28/54
BUDZYŃ, stan. 37, ob. AZP 42-28/55
BUDZYŃ, stan. 38, ob. AZP 42-28/56
BUDZYŃ, stan. 39, ob. AZP 42-28/57
BUDZYŃ, stan. 40, ob. AZP 42-28/58
BUDZYŃ, stan. 41, ob. AZP 42-28/59
BUDZYŃ, stan. 42, ob. AZP 42-28/60
BUDZYŃ, stan. 43, ob. AZP 42-28/61
BUDZYŃ, stan. 44, ob. AZP 42-28/62
BUDZYŃ, stan. 45, ob. AZP 42-28/63
BUDZYŃ, stan. 46, ob. AZP 42-28/64
BUDZYŃ, stan. 47, ob. AZP 42-28/65
BUDZYŃ, stan. 48, ob. AZP 42-28/66
BUDZYŃ, stan. 49, ob. AZP 42-28/67
BUDZYŃ, stan. 50, ob. AZP 42-28/68
BUDZYŃ, stan. 51, ob. AZP 42-28/69
BUDZYŃ, stan. 52, ob. AZP 42-28/70
BUDZYŃ, stan. 53, ob. AZP 42-28/71
BUDZYŃ, stan. 54, ob. AZP 42-28/72
KĄKOLEWICE, stan. 1, ob. AZP 42-28/2
KĄKOLEWICE, stan. 2, ob. AZP 42-28/1
KĄKOLEWICE, stan. 4, ob. AZP 42-28/35
KĄKOLEWICE, stan. 5, ob. AZP 42-28/36
KĄKOLEWICE, stan. 6, ob. AZP 42-28/37
KĄKOLEWICE, stan. 7, ob. AZP 42-28/38
KĄKOLEWICE, stan. 8, ob. AZP 42-28/39
KĄKOLEWICE, stan. 9, ob. AZP 42-28/14
KĄKOLEWICE, stan. 10, ob. AZP 42-28/15
KĄKOLEWICE, stan. 11, ob. AZP 42-28/16
KĄKOLEWICE, stan. 12, ob. AZP 42-28/17

KĄKOLEWICE, stan. 13, ob. AZP 42-28/18
KĄKOLEWICE, stan. 14, ob. AZP 42-28/19
KĄKOLEWICE, stan. 15, ob. AZP 42-28/20
KĄKOLEWICE, stan. 17, ob. AZP 42-28/53
OSTRÓWKI, stan. 2, ob. AZP 42-28/21
OSTRÓWKI, stan. 3, ob. AZP 42-28/22
OSTRÓWKI, stan. 4, ob. AZP 42-28/10
OSTRÓWKI, stan. 5, ob. AZP 42-28/11
OSTRÓWKI, stan. 6, ob. AZP 42-28/12
OSTRÓWKI, stan. 7, ob. AZP 42-28/94
OSTRÓWKI, stan. 8, ob. AZP 42-28/95
OSTRÓWKI, stan. 9, ob. AZP 42-28/96
OSTRÓWKI, stan. 10, ob. AZP 42-28/97
OSTRÓWKI, stan. 11, ob. AZP 42-28/98
OSTRÓWKI, stan. 12, ob. AZP 42-28/99
OSTRÓWKI, stan. 13, ob. AZP 42-28/100
OSTRÓWKI, stan. 14, ob. AZP 42-28/101
OSTRÓWKI, stan. 15, ob. AZP 42-28/102
OSTRÓWKI, stan. 16, ob. AZP 42-28/103
OSTRÓWKI, stan. 17, ob. AZP 42-28/104
OSTRÓWKI, stan. 18, ob. AZP 42-28/105
OSTRÓWKI, stan. 19, ob. AZP 42-28/106
OSTRÓWKI, stan. 20, ob. AZP 42-28/107
OSTRÓWKI, stan. 21, ob. AZP 42-28/108
OSTRÓWKI, stan. 22, ob. AZP 42-28/109
OSTRÓWKI, stan. 23, ob. AZP 42-28/110
PROSNA, stan. 1, ob. AZP 42-28/5
PROSNA, stan. 37, ob. AZP 42-28/47
PROSNA, stan. 38, ob. AZP 42-28/10
BRZEKINIEC, stan. 1, ob. AZP 42-29/46
BRZEKINIEC, stan. 2, ob. AZP 42-29/47
BRZEKINIEC, stan. 3, ob. AZP 42-29/48
DZIEWOKLUCZ, stan. 1, ob. AZP 42-29/1
DZIEWOKLUCZ, stan. 2, ob. AZP 42-29/2
DZIEWOKLUCZ, stan. 3, ob. AZP 42-29/3
DZIEWOKLUCZ, stan. 4, ob. AZP 42-29/4
DZIEWOKLUCZ, stan. 5, ob. AZP 42-29/5
DZIEWOKLUCZ, stan. 6, ob. AZP 42-29/6
DZIEWOKLUCZ, stan. 7, ob. AZP 42-29/7
DZIEWOKLUCZ, stan. 8, ob. AZP 42-29/8
DZIEWOKLUCZ, stan. 9, ob. AZP 42-29/49
BUKOWIEC, stan. 3, ob. AZP 43-27/56
BUKOWIEC, stan. 4, ob. AZP 43-27/57
BUKOWIEC, stan. 5, ob. AZP 43-27/58
BUKOWIEC, stan. 6, ob. AZP 43-27/59
BUKOWIEC, stan. 7, ob. AZP 43-27/60
BUKOWIEC, stan. 8, ob. AZP 43-27/61

BUKOWIEC, stan. 9, ob. AZP 43-27/62
BUKOWIEC, stan. 10, ob. AZP 43-27/63
BUKOWIEC, stan. 11, ob. AZP 43-27/64
BUKOWIEC, stan. 12, ob. AZP 43-27/65
BUKOWIEC, stan. 13, ob. AZP 43-27/66
BUKOWIEC, stan. 14, ob. AZP 43-27/67
BUKOWIEC, stan. 15, ob. AZP 43-27/68
BUKOWIEC, stan. 16, ob. AZP 43-27/69
BUKOWIEC, stan. 17, ob. AZP 43-27/70
BUKOWIEC, stan. 18, ob. AZP 43-27/71
BUKOWIEC, stan. 19, ob. AZP 43-27/72
BUKOWIEC, stan. 20, ob. AZP 43-27/73
BUKOWIEC, stan. 21, ob. AZP 43-27/74
BUKOWIEC, stan. 22, ob. AZP 43-27/75
BUKOWIEC, stan. 23, ob. AZP 43-27/76
BUKOWIEC, stan. 24, ob. AZP 43-27/77
BUKOWIEC, stan. 25, ob. AZP 43-27/78
BUKOWIEC, stan. 26, ob. AZP 43-27/79
BUKOWIEC, stan. 27, ob. AZP 43-27/80
BUKOWIEC, stan. 28, ob. AZP 43-27/81
BUKOWIEC, stan. 30, ob. AZP 43-27/83
BUKOWIEC, stan. 31, ob. AZP 43-27/84
BUKOWIEC, stan. 32, ob. AZP 43-27/85
BUKOWIEC, stan. 33, ob. AZP 43-27/86
BUKOWIEC, stan. 34, ob. AZP 43-27/87
BUKOWIEC, stan. 35, ob. AZP 43-27/88
BUKOWIEC, stan. 38, ob. AZP 43-27/103
BUKOWIEC, stan. 39, ob. AZP 43-27/104
BUKOWIEC, stan. 40, ob. AZP 43-27/105

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków.

MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	STAN ZACHOWANIA
BUDZYŃ	Kościół par. p.w. św. Barbary	2/3
	Dom, ul Rynkowa 28, ob.30	3
	Dom, ul. Rynkowa45	3
	Wiatrak pałtrak	4
	Cmentarz ewangelicki	2
BUKOWIEC	Kościół fil. p.w. MB Różańcowej	4
DZIEWOKLUCZ	Park dworski	2
PODSTLICE	Kościół par. p.w. św. Kazimierza	4
SOKOŁOWO BUDZYŃSKIE	Kościół fil. p.w. Niepokalanego Serca NMP	4
WYSZYNY	d. spichlerz, ob. kościół par. p.w. MB Pocieszenia	4
WYSZYŃKI	Cmentarz ewangelicki	3

LEGENDA:

1. Bardzo zły
2. Zły
3. Dostateczny
4. Dobry
5. Bardzo dobry

- Kościół parafialny rzymsko – katolicki p.w. św. Barbary w Budzynie obecnie wyłączony z użytkowania decyzją Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego w Chodzieży. Stan techniczny więźby dachowej i stropów zagraża bezpieczeństwu. W roku 2016 przeprowadzono remont helmu wieży dofinansowany przez Marszałka Województwa Wielkopolskiego natomiast w roku bieżącym parafia otrzymała dotacje od Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na kontynuację prac związanych z remontem dachu i stropu kościoła. W roku 2002/2003 przeprowadzona została renowacja ołtarza głównego. Kościół ten wzniesiony został w 1849 r. jako murowany na miejscu starszego drewnianego kościoła, który uległ zniszczeniu poprzez częste pożary.
- Dom przy ul. Rynkowej 28 w Budzynie częściowo przebudowany (głównie otwory okienne) jest zamieszkały i znajduje się w stanie dostatecznym

- wymagającym prac naprawczych głównie więźby dachowej i pokrycia dachowego.
- Dom przy ul. Rynkowej 45 w Budzynie w roku 1956 został kompleksowo przebudowany zachowując szczytowa elewacje frontową. Obecnie użytkowany jako obiekt mieszkalno – usługowy znajduje się w stanie dobrym.
 - Wiatrak paltrak w Budzynie przy ul. Rogozińskiej znajduje się w stanie dostatecznym po przeprowadzonym w latach 2004/2005 remoncie wraz z montażem nowych skrzydeł wiatraka.
 - Kościół ewangelicki, obecnie rzymsko – katolicki filialny p.w. NMP Różańcowej w Bukowcu znajduje się w dobrym stanie technicznym. Przeprowadzono w obiekcie kompleksowe prace remontowo – konserwatorskie obejmujące wzmocnienie więźby dachowej, wymianę pokrycia dachowego na dachówkę karpiówkę, wymianę poszycia wieży na blachę miedzianą malowanie wewnątrz. Prace te zostały wykonane zgodnie z udzielonym przez Kierownika Delegatury w Pile WUOZ w Poznaniu pozwoleniem oraz współfinansowane były ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
 - Kościół ewangelicki, obecnie rzymsko – katolicki filialny p.w. Niepokalanego Serca NMP w Sokołowie Budzyńskim znajduje się w stanie dostatecznym. Na kościele dokonano wymiany pokrycia dachowego na dachówkę karpiówkę zgodnie z udzielonym przez Kierownika Delegatury w Pile WUOZ w Poznaniu pozwoleniem.
 - Kościół rzymsko – katolicki p.w. MB Pocieszenia w Wyszynach, który powstał w latach 1824 – '25 w budynku XVIII – wiecznego spichlerza znajduje się w stanie dobrym. W roku 2013 przeprowadzono remont kościoła w zakresie naprawy dachu, wykonaniu instalacji odgromowej, częściowej wymianie stolarki i renowacji elewacji. Prace te zostały dofinansowane przez Gminę Budzyń.
 - Kościół parafialny p.w. św. Kazimierza w Podstolich po przeprowadzonym remoncie polegającym na wymianie pokrycia dachowego na dachówkę karpiówkę oraz renowacji elewacji wykonanym zgodnie z udzielonym przez Kierownika Delegatury w Pile WUOZ w Poznaniu pozwoleniem znajduje się w dobrym stanie technicznym.
 - Park dworski w Dziewokluczu przekształcony, ilość i stan gatunkowy drzew uległ niekorzystnym zmianom, na terenie parku znajduje się zupełnie przebudowany dwór, który stracił swe cechy zabytkowe.
 - Ponadto na terenie gminy znajdują się dwa cmentarze wpisane do rejestru zabytków: w Budzynie i w Wyszynkach. Cmentarz w Budzynie wymaga prac porządkowych, pielęgnacyjnych a przede wszystkim rewaloryzacyjnych - stan zachowania zły, cmentarz w Wyszynkach - stan dostateczny należy przeprowadzić na nim prace sanitarno – porządkowe.

Wszystkie prace przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków po uprzednim uzgodnieniu ich zakresu w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków – Delegatura w Pile.

4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych.

W gminie Budzyń brak jest zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków nie mniej jednak występują zabytki figurujące w ewidencji Wielkopolskiego Wojewódzkiego konserwatora zabytków i należą do nich:

1. Wystrój i wyposażenie z XVII, XVIII i XIX w., m. in. ołtarze wraz z obrazami i rzeźbami, ambona, chrzcielnica, prospekt organowy w kościele parafialnym p. w. św. Barbary w Budzynie – do WUOZ w Poznaniu wpłynął wniosek parafii o wpis do rejestru zabytków zabytkowego wyposażenia. W 2002/2003 r. przeprowadzona została renowacja ołtarza głównego. Pozostałe elementy przemalowane wymagają przeprowadzenia prac konserwatorskich.
2. Wystrój i wyposażenie głównie XIX wieczne (m. in. witraże w prezbiterium) w kościele filialnym p. w. św. Andrzeja Boboli w Budzynie. Stan zachowania dostateczny.
3. Wystrój i wyposażenie z XIX w.: m. in. prospekt organowy, witraż, kropielnica w kościele filialnym p. w. Niepokalanego Serca NMP w Sokołowie Budzyńskim. Stan zachowania dobry
4. Wyposażenie barokowe i klasycystyczne w kościele parafialnym p. w. MB Pocieszenia w Wyszynach. Stan zachowania dobry.
5. Wyposażenie z XIX w. m. in. chrzcielnica, prospekt organowy w kościele filialnym p. w. NMP Różańcowej w Bukowcu. Stan zachowania dostateczny.

4.1.3. Stan zachowania dziedzictwa archeologicznego oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne nie wpisane do rejestru zabytków, a ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe. Najlepiej są zachowane stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz na terenach zalesionych.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 tj. poz. 1446 z dnia 24.10.2014 r.) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece.

Największym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest przyspieszony rozwój inwestycji budowlanych i przemysłowych, budowa sieci dróg, obwodnic, budowa sieci wodociągowych oraz rozwój budownictwa mieszkaniowego, a także nielegalna eksploatacja piasznic i żwirowni, które powodują nieodwracalne zniszczenie zabytków archeologicznych. Wszelkie prace na terenie historycznych wsi, nawet dotyczące zmiany

nawierzchni ulic wiążą się ze zniszczeniem średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych, co prowadzi do zatraty historycznego charakteru wsi. Istotnym zagrożeniem dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi uprawa roli. Głęboka orka prowadzi do systematycznego zniszczenia stanowisk archeologicznych, np. do podorywania grodzisk, kurhanów lub zniszczenia cmentarzysk płaskich, niewidocznych gołym okiem.. Inne formy użytkowania rolniczego, takie jak ogrodnictwo czy sadownictwo, również powodują destrukcję stanowisk archeologicznych, zwłaszcza dlatego, że powierzchnie stanowisk zazwyczaj są najżyźniejszymi obszarami w okolicy i są chętnie wykorzystywane do intensywnej uprawy. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów, którzy przy użyciu wykrywaczy metali poszukują zabytków, w tym też zabytków archeologicznych. Większość takich osób prowadzi nielegalne poszukiwania zabytków niszcząc bezpowrotnie stanowiska archeologiczne. Dochodzi często do rabowania cmentarzysk kurhanowych w celu pozyskania zabytków traktowanych jako źródło dochodu.

Wiele zagrożeń wynika z przyspieszonego rozwoju gospodarczego czyli z powodu użycia ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwój zabudowy mieszkaniowej i usługowej na obrzeżach miast, budowa dróg i obwodnic. A zatem podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych.

Zabytkowy układ ruralistyczny Budzynia, Sokołowa Budzyńskiego czy Wyszyn nakazuje szczególną ochronę pradziejowych, wczesnośredniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w ich obrębie. Aby zapobiec zniszczeniom tych nawarstwień czy też stanowisk archeologicznych przez które przebiegać będą wszelkie inwestycje, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia prac archeologicznych, na które Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków wydaje stosowne pozwolenie.

Przebudowa również założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółwić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Wydzielane są działki pod zabudowę letniskową, często na obszarze zniwelowanych grodzisk czy cmentarzysk. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej, umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Rozwój przemysłu, turystyki, budownictwa mieszkaniowego, może stanowić istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych, dlatego ważne jest wypełnianie przez

inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.

a) nieruchomości

Na terenie gminy Budzyń występuje 27 zewidencjonowanych cmentarzy w tym 2 wpisane do rejestru zabytków. Jest to najbardziej zagrożony pod względem konserwatorskim obszar. Cmentarze te w przeważającej większości są nieczynne i nie zagospodarowane, więc ulegają postępującej degradacji. Wiele z nich jest nieogrodzonych stąd pozostałości starych nagrobków i metalowych krat z uwagi na łatwy dostęp oraz na zarośnięcie samosiejkami i licznymi krzewami są zagrożone kradzieżą.

Gmina Budzyń oprócz pojedynczych, cząstkowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego nie posiada ogólnego planu będącego prawem miejscowym. Fakt ten z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest istotnym zagrożeniem dla zabytków nieruchomości figurujących w gminnej ewidencji zabytków. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy, w decyzjach o warunkach zabudowy czy decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego jest jedną z czterech form ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Pozostałe - wpis do rejestru zabytków, dotyczy nielicznej grupy obiektów w gminie Budzyń, zaś uznanie za pomnik historii i utworzenie parku kulturowego, obecnie gminy nie dotyczy. Brak szczegółowych zapisów dotyczących ochrony historycznych założeń urbanistycznych i ruralistycznych, zespołów folwarcznych, wspomnianych wyżej cmentarzy i parków nie wpisanych do rejestru zabytków oraz pojedynczych obiektów architektury spowodować może nieodwracalne, daleko idące przekształcenia przestrzenne, kubaturowe, materiałowe oraz architektoniczne krajobrazu kulturowego gminy. Znacznym zagrożeniem dotyczącym układu i wnętrza urbanistycznego dawnego miasta Budzyna jest degradacja zabytkowej substancji spowodowana wymogami współczesnej cywilizacji. Wymiana historycznej tkanki budynków w postaci oryginalnych drewnianych stolarek okiennych i drzwiowych, ceramicznego pokrycia dachowego, a także pozbawianie budynków ich pierwotnych dekoracji architektonicznych negatywnie wpływa nie tylko na same obiekty, ale także na zabytkowe wnętrza miasta. Podobne problemy związane z wystrojem elewacji dotyczą także charakterystycznej zabudowy wiejskiej i folwarcznej. Zagrożenia te związane są nie tylko z wymianą stolarek okiennych i drzwiowych, ale także powiązane niejednokrotnie z powiększeniami otworów okiennych bądź ich zamurowaniami a także niekontrolowanymi rozbudowami zniekształcając w ten sposób zabytkowy wizerunek zabudowy.

b) archeologicznych

Największym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych na terenie gminy Budzyń, są jak już wspomniano wcześniej, wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają

przewodzenia szerokopłaszczyznowych prac ziemno-budowlanych. Należą do nich między innymi planowane na najbliższe lata inwestycje:

- budowa kanalizacji w miejscowości Dziewoklucz;
- budowa i przebudowa infrastruktury drogowej na terenie gminy Budzyń;
- budowa ścieżek pieszo – rowerowych na terenie gminy Budzyń.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest uzgadnianie oraz wypełnianie przez inwestorów wytycznych konserwatorskich zawartych w decyzjach i opiniach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.2. Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (wynikająca ze studium ochrona zabytków nieruchomych i dziedzictwa archeologicznego).

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zostało uchwalone przez Radę Gminy Budzyń Uchwałą Nr X/60/99 Rady Gminy w Budzynie z dnia 9 listopada 1999 r. Studium to zostało zmienione w roku 2015 i podjęto je Uchwałą Nr V/20/2015 Rady Gminy Budzyń z dnia 3 lutego 2015 r.

Rozdział 7 - „Środowisko kulturowe” opisuje historię Budzyna i gminy Budzyń i wskazuje na wartościowe obiekty zabytkowe jak również układ przestrzenny dawnego miasta Budzenia i zabytkową zabudowę wiejskich obszarów gminy.

Rozdział 8 – „Uwarunkowania wynikające z cech środowiska kulturowego oraz prawnej ochrony dóbr kultury” wskazuje, iż są one wynikiem występowania na obszarze wartościowych zasobów kulturowych oraz wymagań w zakresie ochrony konserwatorskiej w stosunku do dziedzictwa kulturowego, pod którego pojęciem należy rozumieć: historyczne układy przestrzenne, zabytkowe zespoły i obiekty architektury, budownictwa, przemysłu i techniki, założenia zieleni uporządkowanej, oraz zabytki archeologiczne.

Przedmiotowe studium wyróżnia układ przestrzenny centrum Budzyna – głównie ulicę Rynkową i postuluje o jego ochronę poprzez:

- utrzymanie zasadniczego układu ulicy;
- utrzymanie historycznej zasady podziałów parcelacyjnych;
- utrzymanie istniejącej zabudowy o wartości historycznej lub lokalno – kulturowej we właściwym stanie technicznym i funkcjonalnym;
- utrzymanie historycznej kompozycji obiektów z dostosowaniem elementów nowych do kompozycji istniejącej;
- zachowanie kompozycji układów zieleni wraz z koniecznością uzupełniania ubytków i kontrolą dosadzeń;
- nawiązaniu w nowej zabudowie do zasad historycznej kompozycji zespołu i typu zabudowy sąsiadującej.

Dodatkowo zaproponowano wprowadzenie strefy ochrony ekspozycji obejmującej teren położony na północ od ul. Rynkowej. W strefie tej nowoprojektowana zabudowa powinna być dostosowywana do usytuowanego w bliskim sąsiedztwie historycznego

zespołu, a plany zagospodarowania przestrzennego powinny być poprzedzone studiami panoramicznymi, które dokładnie określą warunki zabudowy.

Znaczącym elementem środowiska kulturowego gminy jak wskazuje studium jest występowanie dużej liczby historycznych zabudowań wiejskich. W związku z tym istota przekształceń obszarów zurbanizowanych na terenie gminy powinno być zachowanie właściwej skali i charakteru zabudowy. Forma architektoniczna projektowanych nowych zagród oraz rozbudowa już istniejących nie powinna stanowić elementu dysharmonizującego; poddana szczególnym zasadom kształtowania powinna nawiązywać do tradycyjnej wiejskiej i małomiasteczkowej architektury. Wiejska architektura powinna harmonizować z przestrzenia krajobrazu rolniczego i chronić jego pejzaż

Ponadto studium zawiera zapis: *„Obiekty architektury wpisane do rejestru zabytków objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych... Wszelkie prace remontowe, zmiany funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnej zgody WKZ. W przypadku zabytków architektury i budownictwa nie dopuszczalne jest zwłaszcza: nadbudowanie obiektów, powiększanie ich bryły przez dobudówki, zmiana konstrukcji dachu i pokrycia dachowego, zmiana wielkości i liczby otworów okiennych i drzwiowych oraz zmiana wyglądu elewacji. Szczególnej ochronie podlega istniejący detal architektoniczny: gzymsy, fryzy, opaski okienne i drzwiowe, oraz inne elementy zdobnicze; ochronie podlega również dawna stolarka okienne i drzwiowa, niekiedy bogato zdobiona.”*

Do zabytkowych założeń zielni – parków i cmentarzy odnosi się zapis: *„... wszelkie inwestycje można prowadzić jedynie po uprzednim uzgodnieniu Wojewódzkim konserwatorem Zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem przyrody. Teren zabytkowych założeń zieleni należy zachować w granicach historycznych, nie dzielić tych obszarów na działki użytkowe, w miarę możliwości zachować całość jako jedną własność. Aleje i szpalery należy konserwować odtwarzając ubytki tymi samymi gatunkami drzew”.*

Dokument ten informuje również, iż obiekty figurujące w ewidencji WKZ są obiektami wartościowymi wobec, których przed przystąpieniem do inwestycji z nimi związanych należy zasięgnąć opinii WKZ co do możliwości przeprowadzenia prac przy tych obiektach.

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego odnosi się zapis: *„Na terenie gminy Budzyń znajduje się 337 zewidencjonowanych i rozpoznanych stanowisk archeologicznych, stanowiących dobro kultury i objętych ochroną konserwatorską. Dlatego też wymagana jest przy inwestycjach związanych z pracami ziemnymi na tych obszarach, konsultacja z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, w celu objęcia ich ewentualnym nadzorem archeologicznym. Celem ochrony winno być wszechstronne udokumentowanie śladów osadniczych poprzez prowadzenie obserwacji archeologicznej w formie nadzoru nad realizacją robót ziemnych, po zakończeniu których teren może być trwale zainwestowany.”*

4.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Budzyń.

Gmina Budzyń nie posiada Gminnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Obowiązuje 35 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla fragmentów miejscowości w gminie, z czego 15 zawiera zapisy dotyczące ochrony zabytków nieruchomych i archeologicznych. Należą do nich:

1) uchwała VI/41/2003 r. Rady Gminy Budzyń z dnia z dnia 30 czerwca 2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Budzyń

- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis:
na terenach urządzeń elektroenergetycznych EE oznaczonych nr 25, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 57 i 77 ustala się obowiązek ustalenia nadzoru archeologicznego nad robotami ziemnymi związanymi z realizacją elektrowni wiatrowych

2) uchwała XXIV/168/2005 r. Rady Gminy Budzyń z dnia z dnia 29 listopada 2005 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania obejmującego obszary położone w obrębie wsi Budzyń rejon ulicy Leśnej gmina Budzyń

- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis
1/ część obszaru objętego planem znajduje się w zasięgu oznaczonych na rysunku planu stref ochrony stanowisk archeologicznych, w granicach których należy przeprowadzić ratownicze prace wykopaliskowe przed rozpoczęciem prac ziemnych
2/ roboty ziemne w obrębie stref odbywać się mogą pod warunkiem powiadomienia właściwego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, przed przystąpieniem do prac, o zamiarze ich rozpoczęcia, celem umożliwienia ewentualnego przeprowadzenia interwencyjnych prac archeologicznych

3) uchwała XXIV/169/2005 r. Rady Gminy Budzyń z dnia z dnia 29 listopada 2005 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania obejmującego obszary położone w obrębie wsi Budzyń rejon ulicy Rogozińskiej gmina Budzyń

- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis:
roboty ziemne w obrębie stref odbywać się mogą pod warunkiem powiadomienia właściwego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, przed przystąpieniem do prac, o zamiarze ich rozpoczęcia, celem umożliwienia ewentualnego przeprowadzenia interwencyjnych prac archeologicznych

4) uchwała XXXI/240/06 Rady Gminy Budzyń z dnia 25 października 2006 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Budzyń, rejon ulicy Rogozińskiej (I etap)

- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis
 - 1) ustala się obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami nieruchomymi i stanowiskami archeologicznymi zlokalizowanymi w granicach planów w oznaczonych miejscach wskazanych na rysunku planu
 - 2) wszelkie roboty ziemne prowadzone na obszarach wskazanych w planie oraz zakres badań archeologicznych wymagają powiadomienia i uzgodnienia z właściwym organem ochrony zabytków
- 5) uchwała nr XX/168/2008 Rady Gminy Budzyń z dnia 29 grudnia 2008 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie wsi Sokółowo Budzyńskie
- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis
 - 1/ Plan wskazuje stanowiska archeologiczne objęte ochroną prawną, oznaczone na rysunku planu
 - 2/ na terenie zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych objętych ochroną konserwatorską zgodnie z przepisami odrębnymi, wprowadza się obowiązek badań archeologicznych podczas prac ziemnych w zakresie uzgodnionym z właściwym terenowo Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
- 6) uchwała nr XX/167/2008 Rady Gminy Budzyń z dnia 29 grudnia 2008 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie wsi Budzyń, rejon Osiedla Cechowego
- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis
 - 1/ Plan wskazuje stanowiska archeologiczne objęte ochroną prawną, oznaczone na rysunku planu
 - 2/ na terenie zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych objętych ochroną konserwatorską zgodnie z przepisami odrębnymi, wprowadza się obowiązek badań archeologicznych podczas prac ziemnych w zakresie uzgodnionym z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
- 7) uchwała nr XXI/181/2009 Rady Gminy Budzyń z dnia 4 marca 2009 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Budzyń, w obrębie wsi Kąkolewice w rejonie drogi krajowej nr 11
- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis
 - 1/ W granicach obszaru objętego planem znajdują się zewidencjonowane stanowiska archeologiczne objęte ochroną konserwatorską
 - 2/ Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek uzgodnienia prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem i zabudową terenu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegatura w Pile w celu ustalenia obowiązującego inwestora zakresu prac archeologicznych. Pozwolenie konserwatorskie na ich wykonanie należy uzyskać przed pozwoleniem na budowę.
- 8) uchwała nr XXI/180/2009 Rady Gminy Budzyń z dnia 4 marca 2009 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Budzyń, w obrębie wsi Budzyń, rejon ulicy Przemysłowej, działka nr 296/9

- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis
 - 1/ W granicach obszaru objętego planem znajdują się zewidencjonowane stanowiska archeologiczne objęte ochroną konserwatorską
 - 2/ Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek uzgodnienie prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem i zabudową terenu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegatura w Pile w celu ustalenia obowiązującego inwestora zakresu prac archeologicznych. Pozwolenie konserwatorskie na ich wykonanie należy uzyskać przed pozwoleniem na budowę.
- 9) uchwała nr XXVIII/258/2009 Rady Gminy Budzyń z dnia 29 grudnia 2009 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Budzyń-rejon Osiedla Zielonego
- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis
 - 1/ Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek uzgodnienie prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem i zabudową terenu w rejonie oznaczonych stanowisk archeologicznych z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w celu ustalenia obowiązującego inwestora zakresu prac archeologicznych.
 - 2/ Wszystkie odkryte w trakcie prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz obiekty nieruchome i nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej, zgodnie z przepisami odrębnymi
- 10) uchwała nr XXXVII/327/2010 Rady Gminy Budzyń z dnia 26 października 2010r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Budzyń, w rejonie ulicy Gumowej
- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis
 - 1/ Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek uzgodnienie prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem i zabudową terenu w rejonie oznaczonych stanowisk archeologicznych z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w celu ustalenia obowiązującego inwestora zakresu prac archeologicznych.
 - 2/ Wszystkie odkryte w trakcie prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz obiekty nieruchome i nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej, zgodnie z przepisami odrębnymi
- 11) uchwała nr IX/43/2011 Rady Gminy Budzyń z dnia 29 czerwca 2011r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Budzyń, rejon ulicy Leśnej
- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis
 - 1/ na terenie objętym planem występują zewidencjonowane stanowiska archeologiczne objęte ochroną konserwatorską
 - 2/dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego na obszarze wyznaczonej strefy ochrony stanowisk archeologicznych wymagane jest zgłoszenie prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem i zabudowa terenu

- do właściwego konserwatora zabytków w celu ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych
- 12) uchwała nr IX/42/2011 Rady Gminy Budzyń z dnia 29 czerwca 2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Budzyń dla obszaru położonego w rejonie osiedla Piaski
- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis
 - 1/ na terenie objętym planem występują zewidencjonowane stanowiska archeologiczne objęte ochroną konserwatorską
 - 2/dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego na obszarze wyznaczonej strefy ochrony stanowisk archeologicznych wymagane jest zgłoszenie prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem i zabudowa terenu do właściwego konserwatora zabytków w celu ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych
- 13) uchwała nr IX/43/2011 Rady Gminy Budzyń z dnia 29 czerwca 2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Budzyń dla obszaru położonego w rejonie ul. Leśnej
- dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis
 - 1/ na terenie objętym planem występują zewidencjonowane stanowiska archeologiczne objęte ochroną konserwatorską
 - 2/dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego na obszarze wyznaczonej strefy ochrony stanowisk archeologicznych wymagane jest zgłoszenie prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem i zabudowa terenu do właściwego konserwatora zabytków w celu ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych
- 14) Uchwała nr XXXVII/299/2014 Rady Gminy Budzyń z dnia 26 czerwca 2014 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Budzyń dla obszaru położonego w rejonie ul. Margonińskiej (I etap)
- W zakresie ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego i zabytków ustala się prowadzenie badań archeologicznych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu w granicach archeologicznej strefy ochrony konserwatorskiej, o której mowa w §2 ust. 2.
- 15) Uchwała Nr VI/35/2015 Rady Gminy Budzyń z dnia 26 marca 2015 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Budzyń w rejonie miejscowości Ostrówki i Podstolice
- W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków i krajobrazu kulturowego: 1) ustala się strefy ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych oznaczone na rysunku planu; 2) nakazuje się współdziałać z właściwym organem ochrony zabytków w zakresie zamierzeń inwestycyjnych i innych zamierzeń związanych z pracami ziemnymi w granicach stref ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych, oznaczonych na rysunku planu; 3) nakazuje się przeprowadzić badania archeologiczne w granicach stref ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych na zasadach określonych przepisami odrębnymi; 4) nakazuje się postępować zgodnie z przepisami

odrębnymi w przypadku ujawnienia przedmiotu posiadającego cechy zabytku podczas prowadzenia prac budowlanych i ziemnych.

4.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

Na terenie gminy Budzyń znajduje się wiele cennych przyrodniczo obszarów, dlatego też dla ich ochrony oraz dla zachowania mało zmienionych przez człowieka swoistych cech krajobrazu mających znaczenie dla zachowania unikatowych typów środowiska, ustanowiono na obszarze gminy Budzyń zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r., poz. 2134) pomniki przyrody.

- ✓ **Pomniki przyrody** - jedna z najstarszych form ochrony wartości przyrodniczych. Według definicji zawartej w ustawie o ochronie przyrody: *"pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno-pamiątkowej i krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami wyróżniającymi je wśród innych tworów, a w szczególności sędziwych i okazałych rozmiarów drzewa i krzewy gatunków rodzimych i obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe, jaskinie"*
Status pomnika przyrody może nadać wojewoda (rozporządzenie) lub rada gminy (uchwała).

- Na terenie gminy Budzyń znajduje się następujące obiekty stanowiące pomniki przyrody:
 - 1) **Dąb szypułkowy w Kąkolewicach** (przy zabudowaniach) o obwodzie 714 cm, wys. 25 m, szer. kor. 20 m, uznany za pomnik przyrody 28.03.1957 r. poz. 172
 - 2) **Dąb szypułkowy w Brześcińcu** (przy zabudowaniach) o obwodzie 379 cm, wys. 20 m, szer. kor. 18 m, uznany za pomnik przyrody 28.03.1957 r. poz. 173
 - 3) **Dąb szypułkowy w Kąkolewicach** (grunty ok. 10 km od trasy Piła – Poznań na skraju drzewostanu sosnowego) o obwodzie 361 cm, wys. 25 m, szer. kor. 21 m, uznany za pomnik przyrody 30.12.1981 r. poz. 305
 - 4) **Dąb szypułkowy w miejscowości Dziewoklucz „Olszynki”** (na terenie starego cmentarza ewangelickiego w otoczeniu innych drzew) o obwodzie 294 cm, wys. 19 m, szer. kor. 15 m, uznany za pomnik przyrody 31.12.1992 r. poz. 531
 - 5) **Grupa drzew – 3 dęby szypułkowe w miejscowości Dziewoklucz „Olszynki”** (na terenie starego cmentarza ewangelickiego) o obwodach 293, 302, 271 cm, wys. 21, 21, 21 m, szer. kor. 14, 15, 17 m, uznana za pomnik przyrody 31.12.1992 r. poz. 532
 - 6) **Grupa drzew – 3 dęby szypułkowe w miejscowości Ostrówka** (na palcu wiejskim przed szkołą, obok przystanku PKS) o obwodach 324, 300, 298 cm, wys. 22, 21, 23 m, szer. kor. 17, 17, 22 m, uznana za pomnik przyrody 31.12.1992 r. poz. 533

- 7) **Lipa drobnolistna w miejscowości Podstolice** (w narożniku cmentarza rzymsko – katolickiego, w otoczeniu innych młodszych drzew) o obwodzie 435 cm, wys. 19 m, szer. kor. 14 m, uznana za pomnik przyrody 31.12.1992 r. poz. 534
- 8) **Grupa drzew – 4szt. (3 ubyty) dąb szypułkowy i dąb bezszypułkowy w miejscowości Wyszynki** (przy leśniczówce) o obwodach 276 – 537 cm, wys. 21 – 26 m, szer. kor. 8 – 20 m, uznana za pomnik przyrody 31.12.1992 r. poz. 535
- 9) **Dąb szypułkowy w miejscowości Wyszyny** (przy drodze Wyszyny - Gębiczyn) o obwodzie 440 cm, wys. 25 m, szer. kor. 17 m, uznany za pomnik przyrody 31.12.1992 r. poz. 536
- 10) **Lipa drobnolistna w miejscowości Bukowiec** (przy kościele rzymsko – katolickim, w południowo – zachodnim narożniku ogrodzenia placu kościelnego) o obwodzie 303 cm, wys. 124 m, szer. kor. 21 m, uznana za pomnik przyrody 06.10.1997 r. poz. 678
- 11) **Dąb szypułkowy** na działce nr ew. 109, obręb Brzekiniec o obwodzie 537 cm, wys. 30 m – Uchwała Nr XX/155/2016 Rady Gminy Budzyń z dnia 20.10.2016 r.
- 12) **Dąb szypułkowy** na działce nr ew. 420/3, obręb Budzyń o obwodzie 495 cm, wys. 30 m – Uchwała Nr XX/155/2016 Rady Gminy Budzyń z dnia 20.10.2016 r.

Ponadto na obszarze gminy występują:

- ✓ **Użytki ekologiczne** – art. 30 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody podaje definicję użytków ekologicznych: „*Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów (...), jak: naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne „oczka wodne”, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nie użytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin i zwierząt, w tym miejsca ich sezonowego przebywania lub rozrodu.*”
 - **użytek ekologiczny:**
 - obszar torfowisk o powierzchni 34,80 ha położonych w miejscowości Niewielko;
 - obszar bagien o powierzchni 30,42 ha położonych we wsi Wyszynki;
 - obszar bagien – skupisko roślinności bagiennej o powierzchni 0,50 ha położonej na terenie wsi Brzekiniec
- miejsce i data ogłoszenia aktu o utworzeniu użytku ekologicznego – Uchwała nr XXIII/164/2001 Rady Gminy Budzyń z dnia 28 września 2001 r.
- ✓ **Rezerwaty przyrody** - Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (art. 13 ust. 1) podaje definicję: „*Rezerwat przyrody jest obszarem obejmującym zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym ekosystemy, w tym siedliska przyrodnicze, a także określone gatunki roślin i zwierząt, elementy przyrody*”

nieożywionej, mające istotną wartość ze względów naukowych, przyrodniczych, kulturowych bądź krajobrazowych”

• **rezerwat leśny pod nazwą „Źródlika Flinty”** obejmujący obszar 44,83 ha

– miejsce i data ogłoszenia aktu o utworzeniu rezerwatu - Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 2 grudnia 1998 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (Dz. U. z 1998 r. Nr 161, poz.1104) ;

Zarządzenie nr 37/11 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 1 września w sprawie rezerwatu przyrody „Źródlika Flinty”(Dz. Urzędowy woj. wielkopolskiego z 2001 r. Nr 274, poz. 4384

Obwieszczenie Woj. Wielkopolskiego z dnia 4 października 2001 r. w sprawie ogłoszenia wykazu rezerwatów przyrody utworzonych do dnia 31 grudnia 1998 r. (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 123, poz. 2401,

– plan ochrony - Rozporządzenie Nr 213/06 Woj. Wlkp. z dnia 29 listopada 2006 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Źródlika Flinty” (Dz. Urz. Woj. Wlkp. Nr 198, poz. 4692).

4.5. Uwarunkowania wewnętrzne wynikające ze „Strategii Rozwoju Gminy Budzyń na lata 2006 – 2018”.

“Strategii rozwoju gminy na lata 2006 – 2018” została zatwierdzona Uchwałą nr XXIX/225/2006 Rady Gminy Budzyń z dnia 13 września 2006 r. Obecnie trwają prace nad aktualizacją tego dokumentu.

Posiadanie Strategii Rozwoju Gminy ma istotne znaczenie dla szans realizacji zrównoważonego rozwoju, który jest wynikiem procesu planowania strategicznego w gminie, podczas którego formułowane są długofalowe cele, ich struktura oraz współzależności, a także jednostki odpowiedzialne za ich wdrożenie.

Misją gminy Budzyń jest zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców oraz konkurencyjności gospodarki gminy, poprzez aktywizację gospodarczą, rozwój infrastruktury technicznej, poprawę stanu wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców, w tym również wzmocnienie jej funkcji turystycznej przy zachowaniu zasad ekorozwoju.

Misja jest zwięzłym opisem docelowego, oczekiwanego stanu i zakresu funkcji spełnianych przez gminę wobec jej mieszkańców i otoczenia w dłuższym horyzoncie czasowym. Strategia Rozwoju Gminy poprzez nakreślenie kierunków wieloletniego rozwoju, pozwala wykazać zasadność i celowość aplikowania o źródła finansowania z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Za zasadnicze obszary problemowe gminy uznano:

I. Rozwój przedsiębiorczości i rolnictwa

II. Rozwój podmiotowości indywidualnej i wspólnotowej gminy

III. Wzrost poziomu jakości życia mieszkańców gminy

Jako jeden z priorytetów rozwoju gminy uznano *Integrację społeczną*, która jest podstawą lokalnego patriotyzmu, zwiększenia skuteczności działań, efektywności i racjonalności, odbudowania tradycji i tożsamości społecznej poprzez między innymi:

- *działania w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego: kultywowanie i odbudowa miejscowych tradycji, miejsc symbolicznych, twórczości ludowej, pamięci, języka itp*

Szczegółowe **kierunki działań**, zmierzających do realizacji misji, celu nadrzędnego, celów strategicznych i szczegółowych, powinny obejmować następujące zadania:

I. Rozwój przedsiębiorczości i rolnictwa w gminie

II Rozwój podmiotowości indywidualnej i wspólnotowej w gminie

III. Wzrost jakości życia mieszkańców gminy

Dziedzictwo kulturowe znalazło swoje miejsce w trzecim zadaniu: **Wzrost jakości życia mieszkańców gminy**

Jako cel generalny zapisano: **Rozwój infrastruktury technicznej, społecznej, kulturowej oraz turystycznej**

Jako cel strategiczny 2: **Zwiększenie oferty kulturalnej gminy**

Program 2/3: **Opracowanie projektu zachowania gminnego dziedzictwa kulturowego**

„Celem programu jest zachowanie gminnego dziedzictwa kulturowego poprzez restytucję istniejących w gminie obiektów, które mają określoną wartość kulturową i turystyczną. Realizacja programu przyczyni się do zahamowania procesu niszczenia zabytkowych obiektów Gminy Budzyń, które mogą stać się atrakcjami turystycznymi, a także miejscem pracy dla mieszkańców. Zapewni ona także mieszkańcom Gminy Budzyń możliwość czynnego uczestnictwa w życiu kulturalnym, lepsze warunki wykorzystania wolnego czasu, wypoczynku i rozwoju zainteresowań, a tym samym zwiększy zadowolenie społeczne i integrację mieszkańców gminy. Ważnym elementem aktywizacji kulturalnej w Gminie Budzyń jest opracowanie i wdrożenie programu zarządzania kulturą, w tym jej finansowania z różnych źródeł wewnętrznych i zewnętrznych.

Program powinien być finansowany przede wszystkim ze środków budżetu gminy, dotacji celowych z Funduszu Rozwoju i Promocji Województwa Wielkopolskiego, wybranego inwestora (przetarg na wdrożenie i zarządzanie), mieszkańców oraz z pozyskanego wsparcia finansowego z organizacji zewnętrznych, także z Unii Europejskiej, a szczególnie z Regionalnego Programu Operacyjnego”.

Strategia odnosi się do dziedzictwa kulturowego gminy, a co za tym idzie dostrzega wagę wykorzystania zabytków jako jednego z ważnych elementów podnoszących atrakcyjność gminy, sprzyjających rozwojowi turystyki na jej terenie.

4.6. Uwarunkowania wynikające z „Programu Ochrony Środowiska na lata 2010-2015 dla gminy Budzyń”

„Programu Ochrony Środowiska na lata 2010-2015 dla Gminy Budzyń” został zatwierdzony uchwałą Nr XXXVII/333/2010 Rady Gminy Budzyń z dnia 26. 10. 2010 r. Obecnie trwają prace nad aktualizacją tego dokumentu.

Sporządzono go dla określenia celów, priorytetów ekologicznych, rodzaju i harmonogramu działań proekologicznych oraz środków niezbędnych do osiągnięcia celów.

Jest to kompleksowy dokument określający ochronę dziedzictwa przyrodniczego poprzez racjonalne użytkowanie zasobów przyrody, surowców, energii. Szczegółowo

opisuje jakość środowiska i bezpieczeństwo ekologiczne. Ponadto stawia Gminie cele i zadania o charakterze systemowym oraz wymienia przedsięwzięcia przedstawione przez Gminę do realizacji, mechanizmy prawno - ekonomiczne oraz aspekty finansowe. Podjęcie i wykonanie działań ma na celu realizację międzynarodowych zobowiązań naszego kraju w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

Program nie odnosi się do dziedzictwa kulturowego gminy.

4.7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zabytków archeologicznych

- uwzględnianie zabytków archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych gminy,
- uwzględnianie przez inwestorów wytycznych dotyczących ochrony dziedzictwa archeologicznego określonych w decyzjach i opiniach wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5. Sprawozdanie z realizacji „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Budzyń na lata 2013 – 2016”

Gmina nie sporządziła sprawozdania z realizacji „Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Budzyń na lata 2013 – 2016”, który został przyjęty Uchwałą Nr XXVIII/200/2013 Rady Gminy Budzyń z dnia 26.06.2013 r.

Rada Gminy podjęła Uchwałę Nr XXV/172/2013 z dnia 12.03.2013 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków – na dofinansowanie prac przy kościele w Wyszynach.

W roku 2015 ustawiono tablicę informacyjną przy zabytkowym wiatraku w Budzynie.

6. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

7. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

7.1. Gminna ewidencji zabytków.

a) nieruchomości

- W roku 2012 r. opracowana została gminna ewidencja zabytków nieruchomości w formie zbioru kart adresowych.
- W ewidencji tej znajdują się wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków, ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w wykazie wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków z wyłączeniem obiektów nieistniejących lub wykreślonych przez WWKZ z tego wykazu – Wójt Gminy Budzyń w roku 2018 przyjmie w/w ewidencję odpowiednim Zarządzeniem.
- Weryfikacja i ciągła aktualizacja gminnej ewidencji zabytków.
- Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną.
- Rozpoznanie i wprowadzanie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów.

b) archeologicznych

- W roku 2012 opracowana została gminna ewidencja zabytków archeologicznych w formie zbioru kart adresowych wraz z mapą z naniesionymi zabytkami archeologicznymi; dla gminnej ewidencji zabytków archeologicznych został sporządzony wykaz zabytków archeologicznych.
- Gminną Ewidencję Zabytków Archeologicznych Wójt Gminy Budzyń w roku 2018 przyjmie odpowiednim Zarządzeniem.
- Uzupełnianie i weryfikowanie wykonanej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych Archeologicznego Zdjęcia Polski, na podstawie informacji otrzymanych od Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

7.2. Gminny plan ochrony zabytków nieruchomych na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Plan opracowany został w roku 2011 na podstawie Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153). Plan ten nie był aktualizowany.

- coroczna aktualizacja w/w planu.

7.3. Udostępnianie i promocja zabytków nieruchomych

- rozpowszechnienie informacji na temat obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy
- udostępnienie niniejszego „Programu opieki nad zabytkami gminy Budzyń na lata 2018 – 2021” na stronie internetowej Urzędu Gminy Budzyń
- zlecenie wykonania tablic informacyjnych dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków
- współpraca z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania na drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich w celu ułatwienia dojazdu do tych obiektów
- utworzenie na terenie gminy ścieżki dydaktycznej przedstawiającej jego historię, krajobraz i zabytki także te nie wpisane do rejestru zabytków a kształtujące jego przestrzeń i będące świadectwem jego przeszłości i oznakowanie ich tablicami informacyjnymi
- utworzenie w porozumieniu z Muzeum Młynarstwa w Jaraczu dydaktycznej ścieżki młynarstwa
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych gminy
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania

7.4. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

- wspieranie imprez propagujących wydarzenia historyczne, kulturowe, etnograficzne związanych z regionem
- włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez gminę
- wdrażanie do zajęć szkolnych pojęć związanych z krajobrazem kulturowym gminy i regionu
- informowanie młodzieży szkolnej o zasobach krajobrazu kulturowego gminy, powiatu i województwa
- zorganizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, rowerowych po najciekawszych i najważniejszych miejscach w gminie i powiecie oraz przedstawienie im obiektów zabytkowych

7.5. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

- współdziałanie z Urzędem Ochrony Zabytków w sprawie informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na ich remonty
- nawiązanie współpracy z właścicielami obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przy czynnym udziale Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków poprzez:
 - rozpowszechnianie wśród nich informacji na temat zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej
 - zbieranie od nich informacji na temat przeprowadzonych remontów i odnotowanie tych faktów w kartach adresowych obiektów
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych
- określenie zasad i możliwości udzielania pomocy finansowej właścicielom remontującym obiekty zabytkowe
 - uchwała Nr XIV/103/2008 Rady Gminy Budzyń z dnia 27 marca 2008 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskiego, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

7.6. Poprawa stanu zachowania zabytkowych cmentarzy (wpisanych do rejestru zabytków i figurujących w wojewódzkiej ewidencji zabytków)

Podjęcie próby rozwiązania problemu nieczynnych cmentarzy na terenie gminy Budzyń. Ustalenie w planach zagospodarowania przestrzennego docelowych funkcji cmentarzy poprzez wyszczególnienie, które (najlepiej zachowane z licznymi nagrobkami) pozostaną cmentarzami i objęte zostaną programem rewitalizacji na miarę możliwości finansowych gminy, a które stanowiąc będą tereny zieleni urządzonej bądź pozostałości po cmentarzach z zachowaniem starodrzewia i ewentualnym zgrupowaniem pozostałości nagrobków w jednym miejscu cmentarza w formie miejsca pamięci lub lapidarium. Co do cennych zachowanych nagrobków i pozostałych elementów cmentarzy przeprowadzić inwentaryzację fotograficzną i opisową we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

7.7. Określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych

wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

7.8. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami zawartych w punkcie 6.

7.8.1. Obiekty zabytkowe stanowiące własność gminy Budzyń

Obiektami wpisanymi do rejestru zabytków stanowiącymi własność Gminy Budzyń są: wiatrak paltrak w Budzynie oraz cmentarz ewangelicki z 2 poł. XIX w. w miejscowości Wyszynki.

- Przy wiatraku na bieżąco prowadzone są przeglądy oraz drobne prace naprawcze dla utrzymania poprawnego stanu technicznego. W roku 2015 ustawiono tablicę informacyjną przy wiatraku. Zaplanowano rewitalizację wiatraka z odtworzeniem jego wyposażenia oraz włączeniem go do planowanej w porozumieniu z Muzeum Młynarstwa w Jaraczu ścieżki młynarstwa. Na zadanie to gmina ubiegać się będzie o pozyskanie środków zewnętrznych.
- W okresie obowiązywania niniejszego programu tj. w latach 2018 – 2021 zaplanowano przeprowadzenie prac porządkowych na cmentarzu w Wyszynkach polegających na wycince samosiewów i uporządkowania terenu cmentarza. Ponadto na cmentarzu tym zlokalizowany jest niewielki cmentary ceglany budynek. Zaplanowano przeprowadzenie jego remontu tj. wymianę drewnianej zniszczonej deskowej bramy oraz naprawę lub wymianę pokrycia dachowego na obiekcie.

Wszystkie prace przy w/w obiektach prowadzone będą po wcześniejszym uzyskaniu pozwolenie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

7.8.2. Obiekty niebędące własnością gminy Budzyń

Pozostałe obiekty wpisane do rejestru zabytków stanowią własność:

- kościoły – własność parafii rzymsko – katolickich;
- budynki mieszkalne – własność prywatna;
- cmentarz ewangelicki w Budzynie stanowi własność parafii ewangelicko – augsburskiej;
- park dworski – własność prywatna.

Z uwagi na fakt iż w/w obiekty nie są własnością gminy Budzyń w związku z czym gmina nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad tymi zabytkami, a co za tym idzie wpływać na sposób ich

użytkowania. Natomiast działania pośrednie wynikające z ustawy jak również polityki gminy Budzyń polegają na:

- prowadzeniu edukacji na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych na terenie Gminy w zakresie informacji o zasobie zabytków i krajobrazu kulturowego regionu oraz możliwościach ich ochrony
- promowaniu wśród mieszkańców gminy i przybywających tu gości najcenniejszych zabytków
- wspieraniu przy współudziale Urzędu Ochrony Zabytków poczynań związanych z właściwym utrzymaniem i zagospodarowaniem zabytków i ich otoczenia
- określaniu przy sporządzaniu dokumentów planistycznych warunków i sposobów ochrony zabytków wpisanych do rejestru zabytków jak również figurujących w ewidencji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej związanej z problematyką zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych na terenie gminy Budzyń (ewidencja gminna).

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych.

Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty mające do czynienia z obiektami zabytkowymi, w tym także na mieszkańców, tak by wywołać ich pożądane zachowanie prowadzące do realizacji zamierzonych celów.

Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Budzyń wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, koordynacji, społeczne oraz instrumenty kontrolne.

- **Instrumenty prawne**
 - a) dokumenty wydawane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych
 - b) programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego
 - c) uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem zagadnień ochrony zabytków
 - d) wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków z terenu gminy, które powinny być objęte ochroną prawną
- **Instrumenty finansowe**
 - a) dotacje
 - b) subwencje
 - c) dofinansowania

d) programy uwzględniające finansowanie z funduszy Unii Europejskiej

• **Instrumenty koordynacji**

- a) strategię rozwoju gminy
- b) plany rozwoju lokalnego
- c) programy prac konserwatorskich
- d) programy ochrony środowiska
- e) studia i analizy, koncepcje
- f) plany rewitalizacji

• **Instrumenty społeczne**

- a) edukacja kulturowa
- b) informacja
- c) współpraca
- d) współdziałanie z organizacjami społecznymi

• **Instrumenty kontrolne**

- a) utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy Budzyń Zespołu Koordynującego pracami realizującymi poszczególne zadania wynikające z ustaleń niniejszego programu.
W skład zespołu wchodzi pracownicy Urzędu Gminy Budzyń:
 - 1. Wójt Gminy Budzyń – Marcin Sokołowski
 - 2. Sekretarz Gminy – Ewa Kasperczak
 - 3. Kierownik Referatu Zamówień Publicznych Inwestycji i Rolnictwa – Maciej Grabarski
- b) aktualizacja bazy danych ewidencji gminnej
- c) monitoring stanu środowiska kulturowego.

9. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy Budzyń zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez Radę Gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzono Zespół Koordynujący monitorujący „Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Budzyń na lata 2018 – 2021” poprzez analizę stopnia jego realizacji.

10. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Obowiązek dbania o stan zabytków *ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* nakłada na właścicieli i posiadaczy zabytków.

Wsparciem dla zadań z zakresu ochrony zabytków są zewnętrzne źródła dofinansowania udzielane zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami.

- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego /www.mkidn.gov.pl/ w ramach programu operacyjnego „Dziedzictwo Kulturowe”
- Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków /poznan.wuoz.gov.pl/ – dotacje przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli, posiadaczy lub użytkowników zabytków
- Samorząd Województwa Wielkopolskiego /www.bip.umww.pl/ – budżet województwa wielkopolskiego przewiduje środki na pomoc finansową ukierunkowaną na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Są to dotacje celowe z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych zarówno jednostkom sektora finansów publicznych jak również pozostałym jednostkom.
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Departament Wyznań religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Wydział Funduszu Kościelnego. /www.msw.gov.pl/ – dotacje udzielane wyłącznie na remonty i konserwacje zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt. Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących, wyposażenia obiektów sakralnych oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz.
- Starostwo Powiatowe w Chodzieży – na podstawie Uchwały Nr XL/235/2006 Rady Powiatu Chodzieskiego z dnia 29 czerwca 2006 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.
- Ponadto istnieją możliwości zdobywania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na zadania inwestycyjne i społeczne do współfinansowania z funduszy krajowych i zagranicznych Unii Europejskiej.

Uwaga:

W/w źródła finansowania są wskazówką dla użytkowników obiektów zabytkowych i przedstawicieli władz samorządowych w jakich instytucjach można pozyskiwać środki na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.